

ПРОСВЈЕТА.

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ, ШКОЛУ И ПОУКУ.

УРЕЂУЈЕ Ј. СУНДЕЧИЋ.

СВЕСКА

VI.

Издази почетком свакога мјесеца од 2—2½ табака. — Цијена је у Црној Гори фор. 2; а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а предплате се шаљу високобрчасној консисторији Митрополије цетињске. — Сва писма и Новине у замјену, шаљу се на уредника у Котор (Cattaro) Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе; ма и не било потписа на дописима. — Предплаћа се на сву годину или на по године.

ГОДИНА

II.

И Д И Ј.

ЗА БОГОСЛАВЉЕ И НАДЗОР У ПОУКУ.
BIBLIOTEKA
СЕДАМ ТИЛКА СОВЕТУ ДУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

С рускога превео М. М.

(Наставак.)

Учење о уљесвећењу у периоду васионских сабора.

Почињући од IV. вијека, кад се у опће знатно раширила светоотачка писменост и собом почела обухваћати све што је садржавала хришћанска вјера, ми наодимо непрекиднијем редом свједочанства и о уљепознавању, као духовно благодатноме свештенодјелству или црквеноме тајанству.

Тако, пређе свега, на себе обраћа пажњу молитва Св. Василија великога, која се над болесником чита, при самоме чинодјелству, и која је после уљегла у чин уљепознавања (масала).

У тој молитви Светитељ обраћајући се Господу Богу — љекару, душâ и тијелâ, — који малодушнима подаје утјеху, и живот онима, који су изнемогли, исто, као што је то, опроштењем грјехова његда подао ослабљеноме, и у мјесто болесника моли Господа о томе, да му Он остави и опрости његова сагрјешења, и да му отвори уста, како би славио пресвето име Његово, да му простре руке к испуњавању заповједи Његових и да му ноге управи, да пође путем закона Његова, и да Својом благодаћу укријепи све удове и мисли његове. Ови-

јем се управо и јасно доказује, да је у црковној пракцици IV. вијека, у цркви постојала тајна уљеоосвећења, и да је међу вјернијема постојало опће вјеровање, да се је овом тајном болесницима преподавала благодат исцјељења њихових немоћи тјелесних, и опроштење свију њихових прегрјешења.

Такви исто тачни смисао и значење има и слична молитва Св. Јована Златоустога, која је такођер уљегла у чин уљеоосвећења. Осим тога Св. Златоуст у своме дјелу о свештенству доказујући превасходство свештеника, као отаца духовних у сравању са тјелеснима родитељима, ево како говори: „Свештеници тјелесни родитељи, а не духовни, штитити дјецу своју од тјелесне смрти, а такође не могу свагда ни од тијела њихова одклонити мучећу их тјелесну болест; а они т. ј. Свештеници напротив често пута бива, да им спасавају обојеле душе, које би иначе, под теретом такве душевне болести морале пропанути. При оваквоме лијечењу, често пута подвргавају их благој казни, и уздржавају их од пропасти, и то не само унутрима, него и молитвама; јер они имају власт опраштати грјехове, не само онда, кад нас препорађају (крштењем) него и после, као што је казано: „Болитъ ли кто во васъ; да призоветъ Пресвитеры церковныя, и да молитву сотворятъ надъ нимъ, помазавше его елеемъ, во имя Господнѣ. И молитва вѣры спасетъ болящаго и воздвиг-

нетъ его Господъ: и аще грѣхи сотворилъ естъ отпустися ему“ (Јак. 5, 14, 15.)

Пошто се има мислити, да свештеници силом својих моли-тава могу спасти оне, који страдају, не само од једних опасних тјелесних болести него и душевних, као што је то Апостол Јаков казао по томе без сваке сумње може се вјеровати, да се у уљепомазању преко свештеника опраштају грјехови исто као и у крштењу, и сљедователно, да је уљепомазање, по својој опроштавајућој сили, тако што тајанствено — благодатно, као и крштење. А што Златоуст није изједначивао, оно опроштење грјехова, које се даје у уљепомазању, са онијем, које се добива у покајању, то се види, како из онога, што смо већ навели т. ј. из расуђења о тајни покајања и о свештеничкој власти везивања и рјешавања, а тако и из других паралелних мјеста, ђе Он преподавано у покајању опроштење грјехова, сасвијем не веже са тијем, са чим се оно веже у уљепомазању.

Казивање о тајни уљеоосвећења наодимо такође и код Св. Амвросија и блаженога Августина, од којих први увиђао је у њему надање на оздрављање болесника, а потоњи утјеху на будући изазагробни живот.

У вријеме Пале Инокентија I. савременика Златоустова, као што је то извјесно, истакнута су била њека неподразумљења односно ове тајне; но ова неподразумљења нијесу се

Национална
Библиотека
Црне Горе
Дурђе
Србнојевик

тичала њенога унутрашњег значења, или њене практичне важности, него њеких спољних питања, која су изазвана била из тумачења ријечи апостола Јакова, а то: може ли се ова тајна свршавати без разлике над свима, неискључујући од тога ни саме невјернике; а такође, могу ли је свршавати не само Презвитери, о којима говори Ап. Јаков, него и Епископи? Инокентије поводом овога сумњања између осталог ево што је о томе писао: „нема сумње, да те ријечи, (Ап. Јакова) неподразумевају никога другог осим једних само вјерних болесника, који могу бити помазани са уљепомазанем, а такође и они који лежи никаквој сумњи, да се Епископ не може свршавати оно, што свршава презвитер, пошто Епископ има право свршавати оно, што је презвитеру свршавати забрањено. О презвитерима Апостол је рекао по томе, што Епископи заузети будући важнијема пословима; не би могли доћи, да посјете све болесне. Над невјернима није допуштено свршавати уљепомазане по томе, што је оно тајна; јер коме се не допуштавају друге тајне, како би се могла допустити једина ова?“ — Овакви одговори римскога Епископа поводом овога неспоразумљења, јасно нам казује, да је уљепомазане не само опћепознато и свуда употребљавано било у римској цркви при свршетку IV. и у почетку V. вијека; него и то, да се је оно без сваке сумње при-

знавало, као тајна, и да се је она по својему достојанству и значењу у свему држала равна са осталима тајнама црквенима.

Такво исто значење има и једна опомена вјерујућима односно уљепомазане коју им је опомену учинио св. Кирил Александријски, кад су се њеки између вјерних болесника за помоћ обраћали врачарима, којом приликом писао је он следеће: „неваља искати помоћи, од тијех неваљалијех и злијех врачара т. ј. демонѧ. Но ако си тјелесно оболио, и ако вјерујеш у ове св. ријечи: Господ Саваот, и у др. божанствена имена, која се налазе у св. писму, а то, да та имена имају силу, одклонити од тебе болест, а онда се молимо изговарајући те ријечи. При овоме напоменућу и оно, што говори св. писмо: „болитъ ли кто во васъ, да призоветъ презвитеры церковныя, и да молитву сотворятъ надъ нимъ, помазавше его елеемъ во имя Господь.“

Особиту пажњу заслужује свједочанство о овоме презвитера Антијохинскога петогга вијека Виктора († околу 440 године), који у своме коментару на Евангелије Марково ево што пише: „ослањајући се на Евангелиста: „и мазаху масломъ многи недужныя, и исцѣляху,“ (Мар. 6, 13.) То, о чему се говори овдје неразликује се од онога, што говори Ап. Јаков, у својој каноничкој посланици: јер Он пише: „болитъ ли кто во васъ...“ Уље и болест тијели

и болеснику приноси свјетлост и радост. И тако (употребљујуће се ради помазања) уље знаменује милост Божију, и исцјељење болести и просвећење срца. У осталој свакоме бива јасно, да све свршава или боље рећи дјествује (у помоћи и олакшању) молитва; а уље само служи знаком овога.“ — Обрати ли се при овој пажњи на то, да Виктор пишући свој коментар, као што и сам у предговору овога дјела примјеђава, а то, да му је преимућствено била цијел, да сабере и у једно скупи, све што је пређе њега у одломцима о овоме, од пређашњијех учитеља црковнијех писано. Из овога постаје јасно, и никаквој сумњи не подлежи, не само то, да је он сам у V-ме вијеку, сазнао се пастирима овога вијека, учио о уљеосвећењу, као богоустановљеноме, и благодатно-цјелитељноме ради тијела и ради душе свештенодјеству, него и то, да су таквијем истијем начином учили о томе и древни црковни пастири.

Тако разумљиво и јасно учио је о томе у VI. вијеку и Кесарије Арелатски, који поучавајући вјерне, како ваља поступати у случају, кад их болест снађе, између осталог учио их је овако: „сваки пут, кад вас постигне ма какова болест, нека се болесни причести, и после тога нека помаже тијело своје освећеним уљем, како би се над њим, испунило оно, што је написано: „Болитъ ли кто во васъ, да призоветъ презвитеръ цер-

ковный,“ и т. д. (Јак. 5. 14—15.) „Виђите браћо, ко у болести прибјегава цркви, тај се удостојава добити здравље тјелесно, и опроштење својијех грјехова.“

Међу тијем особито важно је то, што ми још при крају V. вијека у књизи Папе Геласија о тајинствима у самоме чинопосљедовању св. уља наодимо и одређену за то молитву, која гласи: „Нека ово освећено уље буде ограда душе и тијела; нека њим буде одагнана свака болест, и нека оно послужи исцјељењем сваке немоћи, како душевне тако и тјелесне.“ — Овај чин за обављање ове тајне без сумње Геласиј узео је готов из практике једне или друге цркве, ње је овај чин одавна постојао на основу древног црковног предања.

То што може се казати и односно појавившега се у VI. вијеку у творењама св. Григорија великога сличнога чинопосљедовања уљеосвећења, у којему су заједно са упуством онога, како Епископ и Презвитери имају благословом освећавати уље и с њим помазивати болесне скупљене биле и оне молитве, које су се при томе чинодјеству од свештенослужитеља (у Римској цркви) читале. Ове молитве подпуно одговарајући древноме црковноме вјеровању, у благодатну цјелителну силу уљеосвећења потврђавале су ову св. тајну.

Почем је у овима молитвама чинодјествујући свештеник дужан био молити се Господу, који је кроз апостола својега рекао:

„болитъ ли кто во васъ, да призоветъ презвитеры“... о томе: „да би Он (Господ) благодатју св. Духа излијечило немоћ болеснога, да би Он погледао на слугу свога (поменувши име болесника), да му се поврати здравље, да би га пустила немоћ; да му помазање освешеним уљем одклони болест, која га обдржава, и да му се њим одпусте грјехови његови.“ — Помазујући болесника свештенослужитељ дужан је био (по овоме чиноположењу) говорити слѣдеће ријечи болеснику намијењене: „Нека се у тебе усели сила Христова, како би ти кроз обављање ове тајне и помазивањем овим освешенијем уљем и нашим молитвама, по сили св. Тројице и благодати, успостављен удостојио првашње и савршеније здравље.“

При закључку додајемо и то, да у прастарима животописима,

почињући чак од IV. вијека излазе јасна свједочанства, која нам, као истинита факта служе, да се је уљесосвећење над болеснијема сврпавало, а то се види из животописа прендобнога Ипатија, који је живио у IV. и V. вијеку; из животописа Евтихија (VI. в.) Патријарха цариградскога: Евгенија Епископа Алдиперскога; Игумана Евгенија и Теодора Студита. А при томе обратимо пажњу и на ту околност, да су још у V. вијеку од Православне цркве одијељена Несторијанска и Монофизитска опшества чак и до данас сачувала и једноко чувају међу другима тајну и тајну уљесосвећења, кад они не би били имали ову традицију. Уједно, кад они не би били имали ову традицију, кад својима болесницима били пређе својега одијељења од Православне цркве.

(Слѣдује свршетак)

ЦРКВЕНО-ИСТОРИЈСКА ПРИЧАЊА О ВАСИОНСКИМ САБОРИМА.

(Руски написао Т. Четиркин, превео Ј. В.)

(Наставак.)

Пети васионски сабор.

Евтихијани, који су у Исусу Христу признавали једну Божанску природу, не покорише се одлуци четвртога васионскога Халкидонскога сабора и надаље осташе упорнима у својој заблуди. Главном запријеком, да се они не обратише, бијаше ова околност. Четврти васионски сабор,

осудивши учење Несторијево, не спомену ништа о дјелима Иве Едеског, Теодорита Кирекога и Теодора Мопсуестског, трију учитеља Сирске цркве, која они написаше у заштиту Несторијеву, него је још оној првој двојници, пошто су се искрено покајали, опростио. Услијед тога стадоше несторијанци тумачити Халки-

донски сабор у своју корист, те тиме још више огорчише монофизите против тога сабора. С дана на дан све се више множећи, проузроковаху смутње у Египту, Сирији и Палестини. Црквене буње потресоше три патријархата: Александријски, Антиохијски и Цариградски.

Кад је вијест о смрти императора Маркијана, који је за живота одважно заштићавао Халкидонски сабор, до ушију бивших приврженика патријарха Диоскора допрла, сви они подигоше главу, а као коловође њихове устадоше тада Тимотеј Елур и Петар Монг. Понајприје они, окружени четом јеретика, нападоше на александријског патријарха Протерија, који ојене тамо постављен по одлуци Халкидонског сабора. Он се сакри у црквену крстионицу; по јеретици га нађоше, убише, раскомадаше и бацише у огањ, а пепео расуше по вјетру. С највећом тугом дозна о том император Лав, наслѣдник Маркијанов. Кад је император дознао, да је узреком те буње у Александрији била завист јеретика према Халкидонском сабору; то је граматом распитао о том сабору све епископе, који су били на њем, а ови му се о истом сабору само похвално изразише; сачување се и њихове посланице к Лаву.

На неколико дана пред убијством Протеријевим, заузео александријску епископску столицу Елур. Па ма да га је сабор епископа а и сам император због тога строго укорио, то је ипак

од тога времена александријска столица за дуго била раздјељена међу два епископа — православног и евтихијанског.

У Антиохији је немир у цркви проузроковао њеки Север. Родио се у Созополу писидијском, бавио се у Бериту судским послом те изненада од адвоката поста монахом и евтихијанцем, зато га Авва Нефалије истјера из манастира. Север оде у Цариград, гђе је умно стећи расположење императора Анастасија и сенатора. Окружен неваљалим четам евтихијанаца, сврже он с антиохијске столице православнога благочастивог епископа Флавијана, предаде анатеми Халкидонски сабор те поче жестоко прогнати православне.

Но Евтихијани прогонише и Петера и православну паству Цариградске, с почетка при патријарху Акакију, који бјеше ватреним заштитником Петра Монге, ком је он помагао да за се задобије александријски престо, а при Антиму, који је на силу присвојио цариградски престо. У то доба дође у Цариград римски првосвештеник Агапит, у послу готскога цара Теодота. Паша не хтједе ни оштити са Антимом него га још сврже с патријаршке столице, не пазећи, што је то противно царици Теодори, те на његово мјесто постави Мину, мужа освједочене добродјетљи, кога и посвети у цркви св. Марије. Послије тога су се Евтихијани понешто утицали.

Доста је Исток потресала и Несторијанска јерес. Евтихијани

тврдише, да они не примају Халкидонскога сабора зато, што је њиме тобоже оправдана јерес Несторијева, јер сабор не осуди мишљења Теодора Мопсуетског, Теодорита Кирског и Иве Едескога, која су много наличила на учење Несторијево. Од своје стране тврдише то исто и Несторијанци и сматраху себе, као да су оправдани Халкидонским сабором. Преширке трајаху већ више од сто година, док најпослије император Јустинијан не заповједи, да се у Цариград сазове пети васионски Сабор 553 године.

Пети васионски Сабор отвори предсједник му, цариградски патријарх Евтихије. На њему присуствоваху такође и аполинарије, патријарх александријски, Досин, патријарх антиохијски, и замјеници патријарха јерусалимскога — три епископа: Стефан, Георгије и Дамјан; у свему бјеше 165 епископа. И папа Вигилије бијаше позван у Цариград. Дуго трајаху кавге, распре и разногласице између папе и источнијех епископа. Положај папин бијаше доста тежак; он се бојао да неће изгубити пријесто, ако узради ускос Јустинијану, који је био силан и у Италији, и на Истоку; с друге опет стране црква Арменска и многе Италске нијесу дијелиле мишљење једнако са Истоком. Но најпослије Вигилије, или из увјерења, или из страха од пријетња и власти императорове, попусти.

Сабор онајприје приступи расправљању предмета о *тријем*

главама или о трима учитељима Сирске цркве — Теодору мопсуетском, Иви едеском, и Теодориту Кирском. Почеше с Теодором мопсуетским. Проучивши његове књиге и приговоре Ђирилове, Проклове и Вавилине против њега, сабор изрече анатему (проклетство) на Теодора мопсуетскога и на његове књиге те одлучи, да црква може осуђивати јеретике и послѣ њихове смрти. Затим пријеђе на посланицу Иве едескога. Сравнивши с њом Халкидонске закључке, сабор ријешѣ, да се његова посланица преда анатемѣ, као неспасљива с правом вјером. Тако се њој поступило и са списима Теодоритовима; но он сам не бјеше осуђен, јер су га Оци цркве Кирскога Сабора примили у своје Црквом. Сабор понови осуду над Нестором и Евтихијем и свечано потврди закључке Халкидонског сабора.

На том сабору покренуто је такође питање и о њеким заблудама Оригеновима. Два неука монаха манастира св. Саве у Палестини, Нона и Леонтије одабраше из списа Оригеновијех све важније заблуде и стадоше их распростирати по истоку. „Душа, — казиваху они, — постоји прије тијела; може бити да је она још на небу учинила гријех. Небо, сунце, мјесец и звијезде су неке разумне и живе силе. Осим тога они су говорили, да ће људска тјелеса приликом васкресења устати у округлој и облој форми, да ће се муке свијех нечастивијех људи па и са-

мијех демонâ прекратити и престати и да ће и нечастиви и демони бити повраћени у пријашње своје стање, да је Христос био распет и за демоне и да ће он то исто морати да претрпи и у будућем вијеку од злијех духова, који су на небу.“ На сабору бијаху прочитани списи монаха: Евлогија, Конона, Киријака, Панкратија, којима су оповржена лажна мнијења Оригинова. Сабор је једногласно осудио заблуде Оригенове.

Папа Вилилије, проведе поводом сабора у Цариграду пуних седам година, бјеше ту затворен а у Рим је пуштен тек тада, кад је изјавио да је сагласан са закључцима сабора. Но он умрије на путу, а лексиконик његов Пелагије написао је у обрану његову знамениту посланицу. Но због тога признања његова одијелише се од цркве римске — цркве афричке, и цркве у Аквилеји, Милану, Равени, Истрији и Венецији. Епископи Павлин аквилејски и Хонорат венецијански, усудише се одбацити пети васионски Сабор јавно, премда се је јавно томе противио римски епископ. Ради тога папа Пелагије у споразуму с патрицијем Нарзесом — управитељем цијеле Италије бјеше принуђен, да отправи виновнике раскола, Павлина и Хонората, под војничком стражом у Цариград. Раскол тај престаде тек 698 год. кад је сабор у Аквилеји признао пети васионски сабор.

Црквени немири не престајаху такођер и на истоку. Монофизити наставише и даље свој посао — правити буну. У Египту, из злобе према царевини, изагнаше грчки језик из црквене употребе; у Перзији, Сирији и Арменији помагаху они непријатељима државним. Доцније су монофизити изабрали за свога епископа Јакова Барадеја; у то се вријеме они јако осилише и почеше се називати *Јаковитима*; други огранак монофизита се називао *Теодосијанима*, по имену александријског патријарха Теодосија, који им је био покровитељем. У данашње вријеме се антиохијски монофизити називају *Копти*. Многобројне секте монофизита кавжиле су се међу собом и понављале су заблуде, које је већ давно црква осудила. Сам император Јустинијан, који иначе бјеше ревним посљедником православне истине, бијаше такођер неко вријеме окужен лажном науком једне монофизитске секте, која је тврдила, да је тијело Исус-Христово било непропадљиво — те по том није могло страдати. Тим поводом патријарси — св. Евтихије цариградски и св. Анастасије антиохијски, који су с мушком одважношћу бранили православље пред Јустинијаном, бијаху гоњени. Евтихије буде послан у прогонство.

Јустинијан се пред смрт своју, пошто је увидио своју заблуду, покајао, и повјерио је свому наслѣднику Јустину да исповједника поврати из прогонства. Св. Анастасије бјеше

такођер прогнан на захтјев својих непријатеља. Распре и немири трајаху још врло дуго; појављиваху се непрестано нова лажна учења: из монофизитске јереси појавила се послѣје нова јерес *монотелита*, који признаваху

у Исусу Христу једну Божанствену вољу, и то питање о сједињењу двију воља у Исусу Христу бијаше расправљено тек након 130 година на шестом васионском Сабору. —

(Наставиће се.)

ОРИСИ ХРИШЋАНСКОГ ЖИВОТА ОД ЕПИСКОПА ВИСАРИОНА.

(Чланци за народ.)

СРУСКОГА ПРЕВЕО ЈОВАН ПЕТРОВИЋ

КР. ПРОФЕСОР И КАТИХЕТА.

ОБЈАСНЕЊЕ КРАТКИЈЕХ ИЗРЕКА, КОЈЕ СЕ УПОТРЕБЉУЈУ ПРИ

NACIONALNA
БОГОСЛУЖЕЊА
BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

К саставнијем дијеловима богослужења православне цркве односе се знамените, због краткости а уједно и важности, изреке. У овом покусу желимо обратити пажњу на оне између њих, које се највише употребљују и које се најчешће понављају. Међу ове спада: Алилуја, кратко славословље светој Троици, амин, вонмемъ, премудрость прости, Господи помилуј, миръ всѣмъ, и дрхови твоемъ, вѣчная память. Што су краће те изреке, тим лакше, нема сумње, остају у памети. Но не може се рећи, да су оне подједнако свима разумљиве, и да их сви подједнако схваћају. Догађа се, да гдјекоје дијете говори на памет са свијем сигурно научену лекцију, али не разумије потпуно, што говори. Зар

нијесу слични томе дјетету и многи одрасли хришћани, када, на примјер, не знају, што значи *амин* и *алилуја*, премда се те ријечи чују често из њиховијех уста и на глас их изговарају. Остале наведене изреке, сигурно схваћају сви једино с тога, што звуче по — руски; но мора се признати, да смисао, који се у њима налази, не схваћају многи у цијелости. Осим тога, није доста да се само разумију кратке богослужевне изреке, већ да се с побожношћу и одговарајућем њима смислу и употребе.

Алилуја.

Ријеч *алилуја* јест јеврејска. Српски значи: *хвалити Господа*. Ријеч та налази се на више мјеста у Псалтиру, каткад на

почетку и на свршетку једнијех и истијех псалама (112. 113), а каткад или само у почетку псалма (111), или само на крају (103, 104). Шест псалама (112—118), од 112—117, с натписом *алилуја*, познати су код Јевреја под именом *велико алилуја*. Њих су пјевали Јевреји на празнике, особито о празнику Пасхе и и сјеница. Од овијех псалама прва два пјевана су у почетку пасхалне вечере, а остали на свршетку. — Исус Христос и апостоли, кад су свршили јудејску Пасху и тајну вечеру, *опијавши хвалу изиђоше на гору Маслинску* (Мр. 14, 26). Што су они појали? По свој прилици оне исте псалме *алилуја*, које су Јевреји имали обичај пјевати послје пасхалне вечере. Свети Јован Богослов чуо је, како се и у самој цркви небесној пјевало *алилуја* (Апок 19 1). Оно се пјевало до четири пута, да је тајновидац могао добро чути, и пошљедњи пут тако громогласно, да је он „чуо као глас народа многа, као глас вода многијех, као глас громава јакијех“ (ст. 6.) На тај начин јеврејска ријеч *алилуја* ушла је у састав богослужења хришћанске цркве, коју освети већ старозавјетна црква, примјером самога Исуса Христа и апостола, и самијех небеснијех становника, који пјеваху *алилуја* на глас, да је свети Јован Богослов чути могао.

У онијем случајевима, када се *алилуја* произноси по трипут, прославља се свако лице свете

Тројице. Прво *алилуја* произноси се у славу Бога Оца, друго — у славу Бога Сина, треће — у славу св Духа. Ако се к трикратноме *алилуја* додаје узглас: *слава тебѣ Боже*, онда се овијем узгласом, који се односи на сва три лица св. Тројице нераздијелено, исповиједа њихова једносуштност и једнака божанска слава и част, која им подједнако припада. Како је утјешљиво за вијерне, што они, пјевајући Богу *алилуја* прослављају њега онијем истијем ријечима, којијем га прослављаху старозавјетни вијерни, сам Господ Исус Христос и његови апостоли, и које је свети Јован Богослов чуо из уста самијех небожитеља! Но и да је само стало до ријечи, већ и до појма, како их ми употребљујемо. Ријечи које без разумијевања, продиру кроз ваздух, нијесу ништа боље од звукова птице, која је научена да изговори гдје које ријечи. Појте Богу *алилуја*, али *појте разумно*. Они, који поју, дужни су са разумијевањем спајати и осјећаје, — *пјевајући и припјевајући алилуја у срцима својијем Господу* (Еф. 5. 19.) Срца онијех, који поју или слушају *алилуја*, треба да се испуњавају онијем истијем чувствима побожности пред величином Божијом и благодарности према Господу за његове неизмјерне милости, којима су заданути псалми, који имају *алилуја*. — Највеће спокојство и оданост Богу Оцу изјавио је Спаситељ непосредно пред својијем страдањима. По свршеној Тајној вечери, одлази

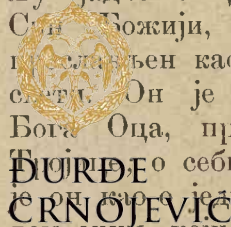
он у Гетсиманију; знадијаше он, да ће овдје срести своје непријатеље, напак иде појући *алилуја* и похвалне псалме. Слично овоме поступали су и мученици; нијесу они с плачем и роптањем, већ са похвалнијем пјесмама к Богу, ишли су они мученичкој и поносној смрти у сусрет. Нијесмо ли и ми дужни благосиљати и прослављати Господа пјесмом — *алилуја* не само онда, кад нас он благослови срећом, већ и онда, кад нас посјећује тугом и несрећом, и тиме испитује нашу љубав према њему? — Усхићено бијаше пјевање *алилуја*, које је чуо тајновидац Јован из уста небожителја; *алилуја* због немоћи наше, *алилуја* тијелу, пјевати *алилуја* јем чистијем мислима и расположењем, с којима они поју; али смо и ми дужни, представљајући тајно херувиме, оставити по могућности све свјетске бригае да би зацјевали Богу трисвету пјесму: *алилуја, алилуја, алилуја*. Само код такве слободе нашега срца од свега што је земалско, ми можемо достојно славословити Господа пјесмом: *алилуја*, и овијем славословљем угодити Богу.

Кратка Славословља пресветој Тројици.

Сви смо ми крштени у име Оца и Сина и св. Духа, то јест, сви смо се ми у тајни крштења обвезали исповиједати и прослављати великољепно име Оца и

Сина и св. Духа, Тројице једносушне и нераздјелне. Вјера у тајну свете Тројице јест одлична црта хришћанске вјере, којом се она одликује од свију вјера нехришћанских. Ми хришћани тим се више одликујемо од нехришћана, то јест незнабожаца, јудеја и мухамеданаца, што чувамо вјеру у Бога, једнога по суштству а тројичнога по лицима или ипостасима. Трагови ове вјере налазе се и у књигама Старога Завјета; но подпуно је проповиједана она тек онда, кад је дошло на земљу јадно лице свете Тројице, Сина Божији, који је једнако прослављен као и Отац и Дух свети. Он је објавио људима Бога Оца, прво лице пресвете Тројице. Он себи самом говорио је он, као једносушном његовом сину, који је послан у свијет од оца ради нашега спасења; објавио је и Духа светог, који од Оца исходи и послао га је на апостоле у дан празника педесетнице у виду пламенијех језика. Од тога времена напунила се сва земља знањем о св. Тројици. О тајни свете Тројице говори непрестано св. црква свакоме од нас у символу православне вјере, у многобројнијем пјесмопојима, молитвама, и опширно га излаже на особитој служби на празник у славу пресвете тројице. На ову тајну подејећа нас црква у благослову пастирском и у слагању прстију, учећи нас, да и ми слажемо при молитви три прва прста десне руке да исповједимо свету

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNOJEVIC

Тројицу. Но да би свакоме од нас била још приступачнија наука о светој Тројици, света црква изказала је ту науку у краткијем славословљима свете Тројице. — Између њих највише се употребљује слиједеће: Слава Отцѣ, и Сину и святомѣ Дѣхѣ. Овоме славословљу слична су и остала славословља, која се употребљују на крају црквенијех молитвословља и у богослужбенијем узгласима онога, који свештенодјејствује. Сва ова славословља, као што говори свети Василије Велики, употребљаваху се у цркви од онога времена, како је објављено Јеванђеље, и у свима својима облицима показују и разлику божанскијех лица, и разлику њихове чести, славе и чина. Није важно само то, шта изказују та славословља сама по себи, већ и то, да ли их ми употребљујемо у оном смислу, који они садрже. Онај не прославља свете Тројице, већ ју вријеђа, чија уста истина произносе хвалу, њој, а ум, или се никако не труди да разумије оно, што уста произносе, или схваћа обратно. Кад дакле или сам произносиш или чујеш из другијех уста славословље светој Тројици онда *прво*, вјеруј и разуми, да су у једном Богу заиста три лица, или ипостаси, да свако од њих има своја особита лична својства, због којих није их могуће смијешати, а на име: Бог Отац нити се рађа нити исходи од другога лица, Бог Син превјечно се рађа од

Бога Оца, Бог Дух свети превјечно исходи само од Оца. Тако учи о разлици божанскијех лица света црква и одбацује, као богохулно, учење онијех, који су имена Оца и Сина и светога Духа признавали само за разна наименовања, својства и дјејства једног и истог лица у Богу. *Друго*, вјеруј и разуми, да су Бог Отац, Бог Син и Бог Дух свети, разликујући се по личнијем својствима, једнаки међу собом по божанскоме достојанству, — једнако су вјечни, једнако су свуда присутни, једнако су свемогући, и с тога овај им једнако божанско клањање; поштуј Сина исто тако, као што поштујеш Оца, и светога Духа поштуј, као што поштујеш Оца. Сина, овоме те учи јасно *свето* *дрвце*, када ти у краткијем славословљима светој Тројици налаже да исповиједаш славу, част и државу, свију лица свете Тројице нераздјелно. Особито се види то јасно у онијем славословљима светој Тројици, у којима се налазе црквена молитвословља. Тако, ако је молитва управљена Богу Оцу, ипак се она завршује прослављањем не једнога само Оца, већ и Сина и светога Духа. Исто тако и молитве, управљене Богу Сину или Духу светоме, завршују се прослављањем не једнога само Сина, не једнога само Духа светога, већ свију лица пресвете Тројице нераздјелно. На примјер, завршујући прву вечерњу молитву к Богу Оцу, православни хришћанин говори: *яко Твое*

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
SRNE GORE

DURDE
CRNOJEMC

есть царство, и сила, и слава Отца и Сына и Святога Дѣха. завршујући другу вечерњу молитву к Богу Сину чита: якѡ препрославленъ еси со безначальнымъ Твоимъ Отцемъ и съ пресвятымъ Дѣхомъ. Трећа вечерња молитва, к светоме Духу, завршује се: прославлю пречестное имя твое со Отцемъ и Единороднымъ Сгно Сыномъ. — *Треће*, чувај се најпослије, као незнабошке и јеретичке, мисли, као да су три равночестна лица свете Тројице три посебна божанства. Света црква ограђује и чува тебе од ове заблуде оним краткимъ славословљима светој Тројици, у којима се она обраћа к трима лицима божества у једини, а не у множини, — т. ј. у једноброју а не у вишеброју, — моли се њима не као трима, већ као једному тримпостасному божеству, на примјер: якѡ Твое (а не Ваше), есть царство, и сила, и слава Отца и Сына и святаго Дѣха. Твое бо есть, еже миловати и спасати ны, Боже нашъ, и, и Тебъ слава возсылаемъ (Тебъ, а не Вамъ, слава возсылаемъ) Отцѣ и Синѣ и святомѣ Духѣ.

Благодаримо матери нашој, светој цркви, која је изложила премда у краткијем славословљима, догмат свете Тројице, што је могуће тачније, ради руковођења дјеце своје и очувања њихова од заблуде. У осталом, то не значи, да ли тај догмат

можемо са свијем постићи. Не, — онај не прославља свету Тројицу, већ ју хули, ко мисли да ће постићи, или држи да је већ постигао, како су у једном Богу три лица, како је и Отац Бог, и Син Бог, и свети Дух Бог, па ипак нијесу три Бога, већ је само један Бог; тога не може разјаснити не само човјечији, већ ни анђелски ум. Па да је за разјашњење тајне свете Тројице написано било толико књига, да ни у цио свијет не стане што је написано, оно се ипак не би могло постићи исто онако, као што се не може постићи ни у краткијем славословљима светој Тројици. С тога наш ум треба да се побожно понизи пред непостижљивошћу тајне свете Тројице сваки пут, кад ју језиком изговарамо и прослављамо. У овој побожној понизности и састоји се истинито поштовање свете Тројице.

Али уз то не смијемо заборављати, да је свако лице свете Тројице, на особити начин, који коме лицу приличи, учествовало и учествује у дјелу нашега спасења. Бог Отац хтио је и одредио је по милосрђу своме да спасе пѣлога човјека. Бог Син примио је од вјечности на себе дјело спасења рода човјечијега и извршио је то својијем вачовјечењем, својом науком, животом својијем, смрћу и васкресењем својијем. Дух свети извршује спасење вијернијех, усвајајући им заслуге искупителеве и освећујући их својом благодаћу у светом крштењу и дру-

по твоме благослову, кад не знашта говориш (1 Кор. 14. 16.) Сами небожителѝ, као што се види из откривења светога Јована Богослова, завршују своја славословља Богу узгласом: *амин*, (Апок 5, 14; 7 11—12).

На тај начин, обичај — проносити *амин* у извјеснијем случајевима, — дошао је до нас из дубоке древности, освећен употребом цркве старозавјетне, самога Исуса Христа и првијех хришћана. Остао је у употреби до данас и сами звук, који је издавна примљен да се закључују молитве и славословља. Желити је само, да тај звук не буде звуком цимбале, да би ми знали не само то, што он значи на српски, већ да биде његовијем значењем, живо

вали у свему ономе, што потврђује ријеч — *амин*. У противном случају, ријеч та у устима нашим не ће имати никакве моћи. Блажени Теодорит говори: „простав, кад саслуша молитве па одговори *амин*, постаје учасником награде онијех молитава, исто тако као и онај, који те ријечи произноси у скупштини.“*) — Но ове награде не добија сваки: њу губи сваки онај, који је саслушао ову или ону молитву без потребне пажње и побожности. С тога, обичај да се употребљује *амин* у извјеснијем случајевима веже нас, да пажљиво и побожно учествујемо у њему, што потврђујемо ријечу — *амин*.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
SRNEGORE

Београд, 2 Кор. 1. 20

(Наставиће се.) CRNOJEVIC

ПОКУШАЈ ДА СЕ ДОВЕДУ У ХРОНОЛОШКИ ПОРЕДАК ЈЕВАНЂЕЛСКИ ДОГАЂАЈИ

(по Ф. Фарару, Е. Стафнеру, Мунку, Киперту и др.)

Написао Стари Паломник.

Било би бесмислицом кад би држали, да догађаји, о којима се приповиједа у св. Јеванђељу, немају унутрашње свезе; него да су то догађаји случајни, који су зависили од спољашњих околности, које су се сријетале у земаљскоме животу Великога Учитеља. Дјело посланства Сина Божијега морало се вршити по предодређењу премудрога Провиђења и одити по божанственоме плану, к цјели спасења рода

човјечанскога, мученичком смрћу на крсту. Но први избраници Исусови нијесу се много бринули о томе да излажу велике догађаје систематички. Велике истине, које су до тада непознате биле уму човјечкоме, њима су се чиниле највећом границом међу царством мрака и почетком царства вјечне Свјетлости, која се засјала над човјечанством. Такво показивање времена као „у вријеме Ирода“, „догодило се у

суботу“, „примицаше се празник пријеснаца“, „шест дана пред пасхом“ и т. д. за њих је било доста ради цјели њиховог проповиједања.

И сами ученици и апостоли, који су живјели у непосредном опћењу с Исусом, тек у потоње вријеме Његовога земаљскога живота, почели су усвајати и познавати сву дубину Његових проповиједи; па нам се не треба чудити што савремени писци, незнабожци, који су живјели изван земаља освећених стопама Богочовјека (осим само једнога Јосифа Флавија, као јудеја родом) и који су добијали споредним путем, и то нејасно, извјешћа о необичној појави Јовјека, који је чинио тако велика дела у једној незнатној области Азије, — нијесу те догађаје означили мјесецима и годинама, кад се који догодио.

У наше вријеме, дакле скоро на двије илјаде година после тих догађаја, почели су се учени људи старати, да доведу те догађаје у хронолошки поредак. И ако се то није још постигло, учени људи дошли су до увјерења, да ће се постићи у мало ближој или даљој будућности.

Народ јудејски (јеврејски) живио је двојаким животом: вјерским и грађанским и њихова вјерска година разликовала се од грађанске. Прва се почињала у прољеће, а друга шест мјесеца доцније, или: први мјесец левитски био је седми грађански и звао се *нисан* (исх. XII. 1, 2.) „Први Господ Мојсију и Ароњу

у земљи Јегипатској, говорећи: мјесец овај нека буде код вас ичешком мјесеца, првим нека буде он.“ Нисан је саодговарао половини марта и првој половини априла (приближно). Ево имена других мјесеца: други црквени, а осми грађански био је *иар* (април-мај), 3—9 *сиван* (мај-јуни), 4—10 *шамуз* (јуни-јули), 5—11 *аб* (јул-август), 6—12 *слул* (август-септембар), 7—1 *шири* (септембар-октобар), 8—2 *мархешван* (октобар-новембар) 9—3 *кислев* (новембар-децембар) 10—4 *шебеш* (децембар-јануар), 11—5 *иешат* (јануар-фебруар), и 12—6 *адар* (фебруар-март). Све су ово мјесечеве мјесеци и продужили су се по 29½ дана (29 дана 12 сати 44 минута и 3 секунда), тако излази да су били наши. Ко би први опазио мјесечев срд у лучама залазећег сунца, тај је итао да јави синедриону; синедрион, по установљеном обреду, проглашавао је тога истог часа први дан новог мјесеца. Кад је бивало рђаво вријеме, те је небо било замагљено, нови мјесец није се могао виђети, тада се текући мјесец продужавао тридести дан; али у вече тога дана морао се, по сваки начин, почети нови мјесец; јер је већ сувишно било пазити за појавом новог мјесеца. У првоме случају мјесец се сматрао за *непашин* (непарни); а у другоме за *пашин* (парни). Мјесеци и *дневоноћије* почињало се у вече и двадесет и четири сата дневоноћија бројили су се од залазак сунца до залазак, а

не од дванајест сати ноћи, као што је код нас. Дакле година се састајала из 12 мјесеца по 29 или 30 дана; таквих мјесеца, као што их ми имамо, од 31 дан, они нијесу имали. На свршетку године опажао се недостатак, који је синедрион допуњавао вјештачким начином, узимајући у обзир стање температуре и вријеме жетве. Морамо примијетити да су се, по закону Мојсијеву, празници удешавали према земљорадничким периодима; тако Пасха је морала доћи у почетку жетве, Педесетница при свршетку жетве; а празник Сјеница почињао се пошто би се скупили плодови и њихови производи. По Талмуду од почетка друге половине *тишри* (септембар-октобар), па у течају два мјесеца сијало се; друга два мјесеца (т. ј. од друге половине *кислева*, цио *шебет* и прва половина *шебатша*) држали су се за зимње; два за њима држали су се за свршетак зиме; у два за овијема производила се жњетва; два после ових сматрали су се за љетње; а у два посљедња био је одмор. Пријед свијех усјева здријевао је јечам — због тога први црковни мјесец *нисан* морао је подударати се с почетком жњетве јечма. Кад би се догодило да буде рђаво вријеме при свршетку потоњег црковнога мјесеца *адара*, те се не би јечам могао жњети, него би се морала жњетва одмаћи још око мјесец дана, тад би синедрион додао у годину и тринајести мјесец *вадар* (други *адар*); у таквима

случајевима број дана у годину долазио је до 384. Сад нам је јасно колико је тешко правилно доводити у сравњивање вријеме, кад је овако неправилно бројење дана и мјесеца било код јудеја.

Пасха се по закону морала почињати 15 *нисана*, празновала се седам дана. Педесетница — у педесети дан после 16 *нисана*. Ако је овај мјесец, и други за њим — *иар*, био непотпун, то је педесетница морала доћи на 7 *сивана*; ако су оба били потпуни, тада петог; ако ли је један био потпун, а други непотпун, тада шестог. Очеvidно је да је то зависило од случаја, а не од велику тешкоћу и збрку за одређивање времена. Да додато и то да се дневоноће дијелило и тада на 24 сата. Ноћ се дијелила на четири дијела: први дио од 6—9 сати — вече; други од 9—12 — дубока ноћ; трећи од 12—3 — цјевање кокота, *алектирофоније*, четврти од 3—6 — јутро. *прои*. Наш седми сат у вече код њих је био први ноћи; седми у јутро — први дана; девети у јутро — трећи дана. „*Био је трећи сат и распеше Га.*“ (Марко XV, 25). Подне — шести сат. „*У шести сат насташе шала и продужавала се до сата деветог*“ (Марко XV, 33) т. ј. до три сата по подне.

Узимајући у обзир да се јеванђелист Јован више од свијех другижех зауставља на опису посљедњег времена земаљскога живота Исусова, а при том видећи велику тачност у набрајању догађаја, учени људи дошли

су до тога закључка да је много лакше одредити вријеме свршетка земаљскога живота Исусова, него друге догађаје, те то може послужити почетном тачком с које ваља поћи, да се објасне и други догађаји, по времену кад су се догађали.

Из онога што читамо код три јеванђелиста излази да је Христос био разапет на сами дан Пасхе; а из ријечи јеванђелиста Јована да је разапет први дан пред Пасхом: „*будући је тада био петак, то јудеи да не оставе тијело на крсту у Суботу*“ (XIX, 31).

Кад знамо да се Пасха празновала 15 нисана, то морамо за дан смрти Исусове држати или 14. или 15. нисана. И ако иако четири јеванђелиста о овоме дану не кажу једнако, очет они сви четворица једногласно тврде да је распеће извршено у петак; а ускрснуће да је било трећи дан (посље петка, или у први дан од неђеље т. ј. по нашем у неђељу). И тако смрт Исусова догодила се 14 или 15 нисана; али у свакоме случају у петак.

У дугоме периоду година те епохе (по тачноме астрономскоме бројању) из оних година у којијема је тај број долазио у петак, можемо се зауставити на 30 и 33 годину наше ере. Кад бисмо узели један од петак пријед тридесте године, морали бисмо доћи до закључка, да је Христос разапет у двадестој години живота; а посље 33 године удаљили бисмо се толико, да би распеће долазило на четрдесту годину. И тако за најистинитије морамо

признати 30. или 33. годину. Ако сравнимо календар XIX вијека с временом онога доба, то би излазило да би смртна казна Исусова долазила у петак 7 априла по новоме календару, кад би био кажњен у тридестој години; а кад би био кажњен у 33-ј долазила би у петак 3 априла.

Научењаци иду још даље те се старају да одреде која је од тијех година ближа истини.

Код св. Јована (II, 20) јудеи говоре: „*овај се храм градио четрдест и шест година.*“ Грађење храма, као што је познато, свршено је неколико година доцније, али ове ријечи морамо разумјети да се је грађење почело 46 година назад. По свједочанству

Језифа Флавија храм је почео градити Ирод у осамнајестој години његова владања. Почео је владати у прољеће 717 године од основања Рима (37 год. пријед Р. Хр.). Тако излази да осамнајеста година његова владања почиње се у 734, а свршава се у 735 години (19-та пријед Р. Христова.). Додајмо к томе 46 година добићемо 781 годину (28 по Р. Хр.) која се подударала с почетком Исусове месијанске радње, година прве јудејске пасхе на коју је „*дошао (Исус) у Јерусалим и нашао да у храму воде трговину.*“ (Јов. II, 13, 14) Друга пасха, на коју је Исус дошао, била је она коју помиње исти јеванђелист у VI. гл. ст. 4 — дакле 29-те године наше ере; напосљетку *трећа* пасха, на коју показује св. Јован у XIII. гл. ст. 1. била је 30-те године, т. ј.

НАЦИОНАЛНА
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

DURĐE
CRNOJEVIĆ

долази баш у једну од више-споменутих година, које су при-зване за најистинитије.

Да тако ствар тумачимо даје нам право сравање стиха 23-га с 1-м у трећој глави јеванђ. Луке: „*Кад је Исус почео своју службу било му је тридесет година.*“ Када је то било? На то питање одговара нам стих 1-и: „*петнајесте године владања Тиверија Кесара, кад понтијски Пилат управљао Јудеом.*“ Та петнајеста година била је управо 781 од Рима или 28. наше ере. Проконсулство Пилатово продужавало се од 26 до 36 године.

Све нам ово доказује да блгослови иду правим и истинитим путем у својим указанима.

Година рођења Христова такође се одређује до сада тек онако приближно. Ако је Христу било „*око тридесет година,*“ као што каже јеванђ. Лука, у 28 години наше хришћанске ере, то се Он морао родити *око* двије године пријед него што ми бројимо године т. ј. морао се родити 751 од осн. Рима. Јеванђелист Матеј и Лука, а и Талмуд, рођење Христово односе к свршетку владања Ирода Великога. Савремени историописац Јосиф Флавије, к сажалењу, меће смрт Иродову у различне године, некад у 756, некад 752, а некад у 753. Сумња је дакле велика, али већина научењака, на основу досадашњих података, мећу смрт Иродову у прву од ових година.

Доста смета правилноме речењу године рођења Христова

и попис народа, који се извршио, кад је Сиријом управљао Сулпиције Квирин. О овом попису народа говори и јеванђелист Лука. Из дјејанија апостолеких (V. 37.) и ријечи Јосифа Флавија долазимо до закључка да је тај попис био 760 године. И ако јеванђелист назива овај попис првим за управе Квиринијеве (Лука. 2.), опет можемо предполагати да је Квириније био два пута управником Сирије и то први пут око 750--752 године; попис, о којему говори Лука могао је бити први у овом првом периоду. Дакле рођење Христово можемо доста поуздано мећу у годину 749 или 750; излази да се Христос родио три четири године пријед, него ми држимо по нашем бројњу година (од Р. Хр.) и таквим начином излази да је распет у тридесет трећој години земнога живота.

На основу ових надатака одређује се, приближно, и вријеме других јеванђелских догађаја. Служба Исусова човјечанству продужавала се око 2½ године; од свршетка 27-ме до априла 30-те године. Мишљење неких да се ова радња Христова продужавала само једну годину опровргава се многим мјестима из јеванђеља, — из свједочанства св. Јована (II. 23. VI. 4. и XIII. I.) јасно дознајемо да је Христос бивао у Јерусалиму, једно за другим, на три празника јудејске Пасхе.

Таквим начином хронологија јеванђелских догађаја представља

нам се у овом поретку: 749 или 750 од осн. Рима рађа се у Витлејему Исус, *Јешуа*, по јеврејски, *Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος* — у Јеванђељима; Рави Јешуа Натзарије, како Га посље називају Његови ученици. Ирод Велики умире на мјесец дана посље тога, како кажу неки извори; а како кажу

други на три године доцније. Младенац живи у Назарету код родитеља. Њему је девет година било кад је збачен Архелај и кад су постављени прокуратори над Јудејом. При првоме прокуратору Копонију дванајестогодишњи младић долази први пут у Јерусалимски храм.

(Сљедује конач.)

И. Д И О.

ЗА ШКОЛУ, ПОУКУ У ОПШТЕ И ЗАБАВУ.

ИГРАЈМО ОДО ПЛАНОВО КОЛО. 1)
NACIONALNA BIBLIOTEKA (Библиотека Бранков Албум.)

Српска душо, сузо српска!
— Душо пуна пламна жара
Наспрам вељег свога рода,
Дома свога и олтара;
— Сузо, сузо вазда врела,
Што ни цуриш свеђ из ока,
И имадеш за ким цурит
Из срца ни предубока:
Зор-пјеснице,
Бесмртнице
Бранко, — наша красна славо,
И ловором овјенчана
Виловита дивна главо!...
Ти си браћу окупљао,
Дозивао,

Српсково:
Правди српата — да се вата,
Да брат брату руку дава,
Да се ори наша пјесма,
Да одлјега наша слава
Плавом небу под облаке
Тé окруни зимзеленом
Јунаштва ни и јунаке. —
„Коло, коло,
„Наоколо,
„Виловито,
„Плаовито,
„Наплетено,
„Навезено,
„Окићено,

1) Ево који је повод овој пјесми. Славна „Књижевно-умјетничка Заједница“ у Београду, славила је у јануару т. г. педесетогодишњицу откад је **Бранко** написао свој „**Бачки растанак**“, или „пјесму над пјесмама“, као што се вели у писму споменуте славне „Заједнице“, којом је она позвала све старије и млађе српске пјеснике „с молбом, да би сваки изволио написати и „Заједници“ послати коју песмицу у славу „Бачкога растанка“, **Бранка** или предмета, који би био у вези с оним временом.“ — „Заједница“ пак намјерава све ове пјесме укитити у један „Албум“ на **Бранкову**

успомену. — Такви родољубиви позив врле „Заједнице“ био је и мени послан. — Због разних узрока ја сам се малко придонио са својим прилогом; ал' одма, чим сам два — три дана слободна имао, са свим радо одазвао сам се племенитоме позиву и саставио сам овај мали прилог, као један листак више у вијенац зарана преминулога генијалнога пјесника, који да нам буде позживио до старе своје доби: јамачно би био засјао на најузвишеније било српскога Парнаса. — Један сам пренис ове пјесме одма послао и славној Заједници у Биоград.

„Зачињено....
 „Брже браћо, амо, амо,
 „Да се скупа поиграмо!...“
 — Викао си, кликовао,
 И у коло браћу звао:
Србијанца — огањ живи,
 Ком се бјели свијет диви;
Хрватана -- старог бана,
 У дружини поштована;
И Босанца — давну славу,
 Тврдо срце, тврду главу;
 Тврда као тврди камен
 Из ког скаче живи пламен;
 Па и *Еру* — челик вјеру,
 Свећ' наредна за потјеру,
 Да с' одвије као муња,
 Која нигда не покуња;
 Па и *Сремца* — змаја љута,
 Јуначину по сто пута;
 Па и кремен — *Црногорца*,
 Малог цара, вјечног борца,
 Који мачем бије, сјече,
 Мачем себи благо тече:
 Благо — турску суву главу
 Забријану и крваву;
 И сокола *Далматина*,
 Сињег мора хитра сина;
 И краснога *Дубровчана*,
 Нашег и сад бјелог дана
 Свуд' чувена и позната,
 Својом пјесмом из старине
 Пуном сласти и милине;
 И *Славонца* тананога;
Банаћана лаганога;
 И *Бачвана* — откад наста
 Свећ' у пјесми ђаволаста;
 И све друге дуж Дунава,
 И куд тече ладна Драва;
 И све друге тамо, амо,
 Гдје и једног има само:
 — **Бранко!** — наша жељо жива,
 У коло си довикива'!...
 Јер си знао кад се браћа
 У лакоме колу крећу,
 Да им даје Бог високи
 Свој благослов, сваку срећу;
 Јер си знао, да је коло
 Живота ни дивна слика,
 Да је оно пред свијетом
 Понајљепша наша дика;
 Коло, пјесма — да све могу:
 Дић' нас с прага, дић' нас к Богу,
 И заждит ни пуста њедра

Жарком лучом с неба ведра,
 Да сјекнемо,
 Да планемо
 Муњевито за слободом,
 И за сваком људском згодом. —
 Аох, **Бранко!**... — Ал' да млађан
 Сад устанеш из могиле,
 Па да видиш како ли су
 Покидане наше силе
 Немилице,
 Бездушице,
 На сто страна,
 На сто грана,
 На сто рука
 И окука:
 Ти би срцем устрептио,
 Рукам очи запушио,
 Да не гледаш те грозоте,
 Таке бруке и срамоте
 Па би грлом подвикнуо
 И ка млија усцигнуо:
 „Код кога се роду служи
 Да разиђе коло моје?!...“
 „Код кога се грдно ружи
 То што нам је свима своје?!...“
 „Код кога мислите,
 Јадна браћо, јадни друзи?!...“
 „— Лјека нема вашој тузи:
 „Изван кола и јединства,
 „Изван склада и братинства!...“
 — Па с таквим пророчанством:
 Ти би опет у гроб груно,
 И понио на свјет они
 Црне куге срце пуно! — —
 Ама прости, сјено света;
 Прости **Бранко**, мени прости!
 Овако сам занио се
 Од невоље и жалости,
 Те очају маха дао,
 Што ми стеже вазда груди
 Кад год мислим на данашњи
 Свог народа удес худи....
 Маштам тада, да на водам
 Вавилонским и ја сједим,
 И расуће свог Сиона
 Пред својима зјенам гледим....
 Нујан,... сјетан,... да проклињем
 Вавилонску ћер опаку,
 Узвикујућ: „Ој, крвнице:
 „Благо оном, ко у шаку
 „Твојој дјечи зграби шије,
 „Па о камен њих разбије!...“

NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE

BURDE
 CRNOJEVIĆ

Не, — мој Бранко! — није мене
Мрамор-вјера још издала,
Ни на, Бога моја нада
Није тако ниско пала. —

Ја вјерујем, ја се надам,
Да невоље заједничке,
Претом ће ни упријети
На све замке злотворничке;
Тé ћемо се опаметит;
Грозни покор свој осветит:
Брацким складом,
Врлим радом,
Сложном вољом,
Свјешћу бољом,
Мишцом, пером,
И хришћанском лјепом вјером,
И просвјетом темељитом,
И одлуком стаменимом:
Да стресемо с врата рђу,
Учинимо крај злосрђу,
Погасимо гњев и страсти,
Истакнемо барјак части
И поноса народнога,
На ком дивни натпис биста,
Од сувога злата чиста:
„Све у име драгог Бога,
„И слободе наше златне!
„Опће, праве, благодатне!“ —
Кад то буде; — а бит мора,

Котшор. На Мученике 1894.

Е је ропство тешко бреме;
Свачем стигне своја бра:
Мора пасти труло сљење,
И на том се дић' гаришту
Храм Словенском светилишту. —
Тад ће коло заиграти,
Ново коло вјэка нóва,
И јато ће пропјевати
Соколовá и орловá....
Играти ће вито коло
Бранковијем скоком блó,
Занешено,
Закићено,
Виловито
Плаовито!...

Јектити ће пјесме нсве
Проз брјегове и долове;
У пјесмам ће одјекиват,
— **Бранко**, звјэздо рода свога,
Крילו орла крстатогá! —
Твоје име на све стране:

То што си окупљао
Ове Словенске вите гране,
У Слатинско исто коло
— у брацку заједницу,

Да се вију;
Да добију
Своју златну слободницу. --

Ј. СУНДЕЧИЋ.

ЊЕШТО О ШК. РЕВИЗИЈИ И РЕВИЗОРУ,

е погледом на учитеља и школу.

(Наставак)

Оно, што је прошло, не може се већ повратити. Посље свршеног испита мане и недостатци у настављању код испитане ћеце не могу се већ постићи, да се поправе, јер се већ тијем сврцује шк. година, него треба учитељу за унапријед препоручити, да не би и посље у томе рамао и наопако настављао и образовао ћецу, која су њему повјерена, као савјесном, образо-

ваном и за тај посао спремног човјеку, а овамо их не васпитава, него их оназађује; не даје им племените и љуцке примјере, него сурове, дивљачке и нечовјечне. Такав није достојан обучавати младеж; такав није достојан носити на се високо званје **учитељ**; такав — било-кад-било — подпануће под осуду праведног судије; јер такав не развија своје ученике правилно и у за-

једници дух и тијело; такав не бистри ум, него затупљује; такав не уноси ученицима у мозак добре и корисне преставе, већ оно, што је могло и код куће чути или на улици. Таквог мора ревизор строго и непристрасно опоменути, да за у будуће буде на све опрезнији, што му не доликује и да прибави оно, што му недостаје.

Ако је примјетио ревизор, да мјесне околности са својим сусједством рђаво утичу на школу и васпитање ученика, то мора живо настојати и строго наредити мј. шк. властима, да се својски постарају прекинути пут утицања примјешених невољности на школу, ђаке и рад учитељев, иначе би морали подлећи строгој одговорности. Исто тако и све недостатке у школи, који су од користи, мора препоручити њиховој пажњи, да се набаве и предати им на очинско старање школу, као извор благостања у народу, као дом, ће се црпи знање и наука; као васпитни завод, ће се њихова омладина спрема правом дозрелом животу; — препоручити им школу, да је потпомажу и подржавају, као своје општинско имање, у којем сваки општинар има подједнако право; као љекарницу, у којој се њихова ћеца одвојена од родитеља лијече од оних злих и неваљалих страсти и навика, које су код куће од невазитаних људи или ћеце примила, а отвара им се пут к познању истине, врлине и добродјетељи; ће се облагорођавају све хришћанске

врлине показане у њима за вријеме ђетицтва, а уносе и њиве нове, које после човјека чине човјеком и које га издижу изнад порочних и безбожних.

Ревизору је задатак, да испита ствар ваљано, па да се постара поуком и савјетима са образложњом подјејствовати, да у будуће буде све сјајније, напредније, ваљаније и да што ближе одговоре све чињенице прописаним захтјевима, — нашто мора ревизор највећу пажњу и вољу обратити, за чим је управо и позват.

Ревизор треба да пази, при осмисама, савјетима и поукама да не поћера, те да произведе у њему мјесто усвојења одвратност, мржњу и презрење према школи, уч. раду, па и према самом ревизору, чим би ревизор потпао под сваку осуду. Ревизор мора бити благ, трпељив и правичан, а још уз то, колико је могуће, да има и спреме за познати човјекове наклоности. Једном је мило ово, али није оно; другом је мило оно, а није ово; једном мио овај чин учитељски, а другом не; те с тога пошто би ревизор увидио, да неки учитељ мрзи свој позив, требало би да брацки савјетује учитељу, да га се окани, пошто гледа на њ с презрењем, или га подржава од невоље, док би одбио што повољније.

Ревизор при ревизији мора свестрано испитати унутрашње и спољашње уређење школе; број разреда и ученика, као и њихов пораст; сномоћна сред-

ства и учила, које има школа и којима је располагао и настављао учитељ; све околности, као и мјесне прилике школске и народне, које су могле својим постојањем или недостављањем добро или зло утицати на рад учитељев, на наставу и у опште на свестрано образовање, и тијем олакшавати или отежавати, помагати или одмагати учитељу при постигнућу повољног или неповољног успјеха. Много значи, кад је учитељу све на руци за постићи повољан успјех, јер онда учитељ има већу вољу за рад и гоји љубав према школи, ђацима и народу, а особито према свом усавршавању у тој струци, па и у другој. Али колико више значи за учитеља осим прописаног задатка, да се бори са много препрека, оскудица, недостатака и неповољности, против којих борећи се и унишући све снаге и силе потроши моћ, те посље не може потпуно отправаљати повјерену дужност, губи вољу и према школи, раду, па и своме позиву. Све ово мора имати савјесан ревизор на уму и сваком даном приликом све приближити, као и његове узроке постанку и посљедице, њиховом упливљању на школу, које је падало на терет учитељу. Више разреда а велик број ученика тешко може савладати један учитељ, па и најспособније, те постићи онај успјех, којег постићи може са једним разредом и са малим бројем ученика. Пораст ученика исто тако упливише на успјех, јер одрас-

лији ђаци боље уче, него они који су слабо физично развијени. У многим неповољностима помажу учитељу и мј. шк. власти, које се око школе свесрдно и с вољом заузимају; али ће и оне то оставе учитељу, тада му још већма рад отежавају. Ће има доста потребних помоћних средстава и учила за наставу, ту онда и настава иде живље и очигледније, а сљедоватно је и истинитија, темељнија трајашнија, што ваљаном учитељу много помаже при настављању и постижењу сјајнијега успјеха.

Све незгоде, које учитељу отежавају рад, радо он сноси кад се зна, да ће их ревизор узети у обзир.

Ревизору мора бити свагда једнако просвјетни напредак, нацијално и културно усавршавање и образовање и устројство школа, од којих зависи напредак или назадак, чему мора ревизор обраћати велику пажњу, да би се боље напредовало у том правцу. Преустројство школа по захтјевима, поправљање њеног рамања или назадовања постизава се вјештим и способним ревизором, који једино вјештином знања, хитрином ума и проникнућем вида школи ону рану, од које заудара; тријеби и тамани црв, који коријен подгриза њеној омладини; отире јој с лица оне пјеге, што је грде и чине тамном; чини је с временом препороћену и сјајну, те изађе дична и поносна пред очи свијету; уноси у њену грађевину све оно, што јој треба за подмлађе-

ње, за красни живот, краснији усијех а најкраснији приплод.

Ревизор личи на доброг газду, који обилази на прољеће своју стоку, пошто се, презимила, и своје пастире, да развиди, шта су радили, је ли им стока здрава и напредна; да види, какав је приплод од стоке, чим су руковали, шта им је неставало; развиди, шта треба учинити, да би се потпуна уредност постигла; што је погрешно исправља, што је уредно јавно похваљује и постиче их тог се држати правца. Показује пут, којег се треба држати; колико треба давати оброчно стоци, кад и какво сијено; како их треба и кад појити, каквом водом и у каквом вријеме, и како треба управљати, да буде напредна и кривојеру, да дадне доста вуне, млијека и добар приплод; те према томе да буде и газди од ње прилична корист. Покаже им, како труд и његу око ње тродупло нам наплати стока и како се труд добре пастиру јако наплаћа уз особиту захвалу и награду.

Сасвим је неразумно и погрјешно, да ревизор не изрече учитељу искрено, пријатељски, непристрасно и правично по схватљивости своје добро или зло мишљење о њему, његовом раду, заузимању, понашању и о свему, што се њега тиче; свој суд о напредку, настави, методу и др., што се тиче учитеља, него само запише у свој извјештај онако, како је схватио и разумио, или и изопачено по злој намјери или незнању, те

спроводи надлежној просвјетној власти, која по томе и цијени тог учитеља способна или неспособна, ваљана или неспремна и т. д. по оцјенама у рев. извјештају, мислећи, да је ревизор поступио при испиту по свим својим дужностима и одговорио свим својим рев. прописаним затраживањима. Несмислено је, и учитељу не дати рев. извјештај на прочитање, те да види, у чему је похваљен а у чему покуђен, па да се према томе и управља, и да се увјери, да ли је ревизор истинито доставио у извјештају према прииспитном примјеру у очи самог учитеља. Зашто да ревизор у томе не поступи савјесно? — Зато, што или га није могао правилно изјавити, у свим гранама, или из неке тржње није га хтио јавно похвалити — ако то заслужује, — или се је бојао с њим узроком тога омразити се, те ступити у неспоразум, из кога би се после изродиле и веће неприлике. — Нема тога узрока, који може спријечити савјесно и способно ревизора не казати учитељу и зло и добро и дати му сва потребна упутства; јер, као што мало прије рекосмо, то је задатак и важност ревизије а дужност ревизора, чим се усавршавају учитељи, уређују школе и шк. општине. Зашто да не савјетује или опомене ревизор учитеља, ако је, било — из — ког начина, примјетио, да мрзи свој уч. позив, тетим наноси велику недостижну штету школи, па и држави?

Какав може бити тај узрок, који стане на пут том најсветијем, најважнијем и најкориснијем задатку ревизије и ревизора? — Незнање или просто нечовјечност. Ако је незнање, онда се може ревизору и опростити, будући није знао; јер човјек није више дужан, но зна, као што и народна пословица вели: „није дужан више но зна;“ него то спада у неопростиву погрјешку оне надлежне власти, која га је именovala и, као за тако тешки посао, оспособила, не познавајући из ближе његово знање, науку, практику и личне особине; или другим ријечима: не познајући свестрано његово теоретичко и практично знање. Ревизору може толико кривицу, што се, неспособан за тако тешки позив,

који потребује посве научена и вјешта човјека, примио те понуде. С тога просвјетне власти морају бити при изборима ревизора сасвим обазрива; јер, кад се не би ревизијом постигао жељени успјех, пада на њихову одговорност. Ако је одговор на горе — истакнуто питање нечовјечност, онда је неопростива погрјешка ревизору, који својом неваљалштином, злом намјером, поганством, непримјерности, разуданости, мржњом, не поправљајући или не одговарајући свом задатку, упропашћује школу и све њезине чињелице. Нечовјечност је поганија, него незнање, јер то оно (нечовјечност) и највише зло учинити, не обзирајући се је ли по штету школе или по

(Сљедује конач.)

С Г Л А В Е Р И Б А С М Р Д И.

(Свршетак.)

Освану Митров-дан — такав, е би човјек рекао, да је то лијепо прољетње Ђурђево јутро. Лијепо птице пјеваху, те својијем пјевањем пробудише сватове, који наредив се изађоше, да се надишу чистога ваздуха. Таман кад они изађоше, бијаше већ сунце позлатило врх Маглића. Кад сунчеви зраци и Дубово позлатише, сватови се нађоше на атима и на парипима. Узодали се око куће, те се њекоме пропиње помамни дорив, а њеком

ђого скаче небу под облаке. Све једва чека, да пође. Кренуше!...

„Да је коме стати, па гледати, Кад се крену кита и сватови, Тридест свата на тридесет коња — Дивота их бјеше погледати!..“

Тад се зачу из куће пјевање:
„Ајте с Богом свати наши
И сретни ви пут, и сретни ви пут!..“

Има већ око десет сати, кад дојездише сватови — странци. Има их таман тридесет ни мање ни више. Млађи разиграли коње,

те по њеколика пута укрестише тамо и овамо; али се брзо сви скупише око свога старјешине, те сви у скупу одјახаше пред пријатељевом кућом. Момци прихватише коње а сватови пођоше на бијелу Стојанову кулу, у којој се разлијегаше пјевање:

„Добро дошли свати наши!....“

Чим улегаше у кућу, одма за готову софру засједоше. Али како!?

У врх прочеља трпезе засјео стари сват од дома а у дно војвода, те изгледаху као два кипа. На трпези намјештено сваке ђаконије, што је Бог дао и село Дубово; а на сриједи три љеба један на други наслгани. На врху хљеба постављени су мали шарени бардак. Томе сватови пријатељи — господи — засједоше се, јер или нијесу знали или се нијесу сјећали, да им пријатељ слави.

Чим сватови дођоше код трпезе одма ће стари сват од дома онако сједећи рећи:

„Ко је господин стари сват од сватова, нека изволи сјес. Ево му десно мјесто, као странцу?“

„„Ево га! Ја сам стари сват од сватова““ — додаде један „мр-коња“ и сједе на одређено му мјесто.

„Ко је господин војвода од сватова? Ево му десно мјесто као странцу“ — запитаће домаћи војвода.

„„Ево ме о! Ја сам!““ — повикну један дугулента под токама и под кумбурама. —

„Е, сад изволите, господо остала сјести“ — рећи ће стари сват од дома.

Сви сватови посједаше, ал' ево ти домаћина, ће носи на ожегу (лопати) ватре, са које се издизаху мирисави прагови дима свето-горског дрвета(?) Дошав код сватова рече:

„Господо сватови и моји мили гости и пријатељи, ви сте сад моје званице. Свети великомученик Димитрије, који данас помаже — моје је крсно име, у име тога вас молим, моје миле и драге званице, да свршимо по обичају, што су нам наши стари на аманет оставили...“

Сви једанак поуостајаше, те кане поскидаше, а њеки који ближе сјажу, узеше најгорњи хљеб с помозином и разрезахе га у четири те га прелише вином говорећи: „Ва име оца и сина и светога духа — амин.“ За тим узео домаћин те напу у славу Божију говорећи:

„Здрави сте сада моје миле и драге званице! Да устанемо у лијепу славу Божију Светога великом. Димитрија, да нам поможе слава божија и свети Димитрије!“

„„Бог ти дао здравље!““ — захори се из тридесет грла.

Пошто сви пише у славу Божију, посједаше. Тада стари сват од дома узео чашу те ће налити:

„Здрав си господине стари свате! До сад сте нам били званице, а од сад сте господа сватови. И добро нам дошли!“ —

„„Бог ви дао здравље! И добро вас нашла!““ — прихватише странци. —

Тако се за њеко вријеме препираху сватовскијм здравицама, те ће на пошљетку стари сват од

сватова рећи окренув се на старог свата од дома:

„Дајте нам ође, што је наше!“

„Полако, господине стари свате! Имамо кад. Што тако пта-те!? Знам, болаи, да нијеси до-шао, да приватиш ватре, но да водиш ђевојку!“ — додаће стари сват од дома са свим озбиљно.

„Знам ја, пошто сам дошао! Но ја ођу, да ме двори ту, све док сједим за софром“ — настави стари сват од сватова. —

Одма доведоше ђевери ђевој-кү, те стадоше поред њих.

„Тако ја ођу!“ — „Сад господине стари свате, ево нас, па докле гођ ођеш!“ — рече стари сват од сватова задовољан. —

„Вала и ви господине стари свате од сватова, кад гођ ви је воља рећи — реците „Часно сје-ли поштено устали.“ —

Чим то стари сват од дома изрече, стари сват од сватова устаде узе чашу те ће напити:

„Фала, господине стари сва-те, на твојој лијепој ријечи, а те-бе брате домаћине, и драги при-јатељу фала на гозби и на при-јатељском дочеку! Мислим да сам са свом господом сватовима задовољан, и да је вријеме рећи — као што каже господин стари сват — : „„,часно сјели поштено уста-ли.““ и ја сад, б. дући да је ово Митров дан, па су кратки данци а дуги коначи, велим: „часно сје-ли поштено устали“ и остајте ми с Богом!“...“

Чим стари сват од сватова доврши здравицу: Сви сватови на ноге лагане: —

„Те им млађи коње доранише, Оседлане — уздом зауздане...“

Ђевери узјахаше невјесту и пођоше за сватовима. Пошто већ бијаху поодмакли стара ће дома-ћица Дока рећи:

„А, зар сте заборавили, да зовете Чубру!? а? А знате ли, да се неће ђеца увргнут' на ујаке, ако је не зовнете!?...“

Један између народа, што гле-даху сватове чувши Докине ри-јечи зовнуке:

„О-о-о-о-о Чуууубрè!“

„„Не тако, смрзле ти се — Бог ти наредио! зар ће је ми зовемо Чубром? Но ево овако:

„„Оооооо Паааа-во!“ — оте ре се свој Доки тако јако, нашто ђевојка даде знак руком, да је чу-ла да може бити, да би се и окренула, да су јој дали ђевери Чубру! — „Оо-о-о! јади је убили! чудно ми се чини.“ — рече стари сват смијући се. —

Домаћи гледаху сватове, све док умакоше за пресло испод Бабљака. Чим их из погледа из-губише, вратише се у кућу, да се за дочек још милијим спремају.

Не прође пунаи сат, кад закупа звоно на Дубовској цркви и огласи, да се већ домаћи сватови к цркви примичу.

Одма се наредише два чичина сина, те пошто пољубише родитеље по обичају, пођоше на сретни пут — на вјенчање, уз пратњу звукова, који излазаху из здравијех груди дубовскијех ђевојака, које пјеваху:

„Пођош' момчад на вјенчање:

„Виђе ли их ко? Виђе ли их ко?...“

„Виђела их добра срећа,

„И сам Господ Бог, и сам Господ Бог!“ —

Са младожењама пођоше њеколико момчади сватовски ођевенијех, е би човјек рекао: „Гле дивнијех сватова!“

Опет домаћи не хтјеше ове сретне путнике, из погледа изгубити, него их гледаху, све док их оте из погледа њихова зеленожути покров сеоскијех јасика. Кад их изгубише из погледа вратише се у кућу, да се још боље за дочек спреме. Само ће по ће ко помолити на прозор, не би ли уграбио или уграбила муштулук домаћину.

Ни пун сат није су се вјенчавали; јер није прошао пун сат од звукова дубовског звона и праске сватовскијех кумбура, које огласише домаћијем, да им се гости примичу.

Чим пушке код цркве пукоше, захори се у кући ћика Стојана:

„А, ето их, ће су кренули! Чујете ли пушке!?!...“

„...Чујемо, чујемо!“ — узвикнуше многи трчећи на поље.

О, мој брате! Све из куће изврвље, ма ни куvara не оста!... Читава се војска деси пред кућом ћика-Стојана, те сви упријеше очи у шарену површину јасика. Сви гледаху, кад ће испод шареног покроба; „шарена кита и сватови“...

До душе многијема се било досадно гледати, јер су им биле очи заблијештале и врат их заболело чувајући, да куд друго поглед не обрете, те се мнозина наслонили на дрвену ограду кнсове покутњице. Све се умирило, све утишијало, е би човјек рекао, да чекају непријатеље, па да сто-

ји са запетом пушком! Зашто? Зато, што све једном вољом гледа, једном жељом жели, да што прије види жељно чекајуће, или да чује топот њиховијех коња, или да угледају црвени крсташ барјак, између разнобојног покроба високијех трепетљика.

„Што год иде све ће брзо доћи!“

Не потраја дуго, док се помоли испод шареног покроба крсташ барјак, а за њим се поче показивати кита и сватови, те тако сви у скупу бануше — дојездише пред бијелу Стојанову кулу, а међу њима двије младе дубовкиње:

„Китзе су три их јада смело:
„Свак је њима дрво шимширово,
„Они су им каменови драги.
„Трепетице крила ластовице;
„Ситни зуби низови бисера.
„Кад говоре ко да голуб гуче.
„Кад се смију к'о да бисер сију
„Ег' такве су дубовкиње младе!...“

Ко је видио долазак сватова њиковијех и чуо грмљаву пушача, морао би и нехотице запјевати, или би се сигурно сјетио — ако је икад чуо — оне пјесме:

„Или грми, ил' се земља тресе?
„Ил' удара море о брегове
„Нити грми нит' се земља тресе,
„Нит' удара море о брегове.“

Овђе би се смео, али би за кратко вријеме изашао из сметње те би наставио:

„Но пуцају дубовске лубарде,
„Шемлук чини Ђако Стојан стари,
„Данае жени два близанца сина...“

Ђевери приведоше коње, под њевојкама к вратима од портика, ће им додадоше, два решета жнота, које они по обичају бацише,

про високе Стојанове куле са таком снагом, да ни крова не додирнуше. Пошто то учинаше, додадоше им два ћетића од пет до шест година, које оне са особитом лакоћом око себе окренуше, пољубише и даваоцима предадоше; за тим их сјахаше с коња, те их приведоше к вратима, ће нађоше два пуна бурила воде, које оне — једна једно а друга друго очепише.

Сватови пођоше на чардак брата домаћина, да свадбују, а

У Корјенићима

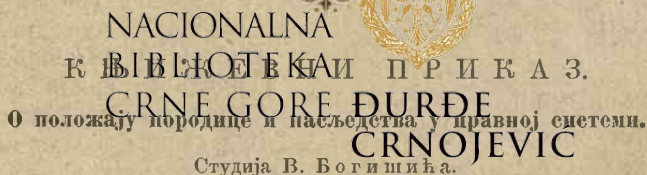
вода из бурила оста пролијевајући се...

Свадба би и прође. У кући ћика Стојана осташе пређашњи — домаћи с двије младе Дубовкиње — невјесте, које и дан данас живе у слози забављајући се с красном дјечицом. Стара би Цока кадкад рекла своме супругу, кад би им која од снаха изнијела кафу под стољетни орах:

„Јесам ли ти ја казала, ћеде болан, да:

„С главе риба смрди.“

Написао Н. П. Корјенић.

На по се штампано из „Правника“ за 1892 и 1893 г. У Биограду, у државној штампарији Краљевине Србије, 1893.

Професори Хуго и Хеизе у новију правну науку увели су четвородиону систему тако званог грађанског законика, према којој се грађанско право, не бројећи главни дио, дијели у четири групе: стварно право, дугови или обвезе, породично и наслеђно право. Ова се је система утврдила тек у првој половини нашега вијека у средњој Јевропи, а данас је распрострањена и преко граница њезине колијевке, те се ње још увијек многи држе при самијем кодификацијама грађанскога законика.

Ова четвородиона система у велике је погрјешна већ по самој својој подјели и између појединих дијелова опажа се велика неприродност, а то с тога „што није темељитије била изучена унутарња природа појединијех група, сличност и несличност њиховијех саставних елемената, па ни природа њиховијех узајамних одношаја.“ Да је ово урађено, опазило би се, да двије прве групе, стварно право и обвезе, имају заиста једнак опћимовински значај, а друге двије, породично и наслеђно право, преставаљају двије групе међу се

спојене, а различите од првих двију. С тога писац ове студије, др. Богишић, формулише своје мишљење о тим групама: „1. *Породично* право представља нам предмет посве различан од *стварног и обвезног* права; ово двоје посљедње саставља чисто *имовинско* право у опће; 2. *Насљедно* право не припада, — како би се на први поглед могло мислити, и како многи доиста мисле, — по својој природи *имовинско-ме* праву него се спаја с *породичним*.“

Без дубљег погледа у четвородиону систему и у двије поставке Богишића, лако би се могло помислити, да су те двије диобе једнаке; али ако се само промотри, одма ће се увидјети разлика, која постоји између породичног и нашљедног права с једне, и стварног и обвезног права с друге стране.

Исти они јевропски правници, који су попримили четвородиону систему, налазе јој приговора, а има их и таквих, који се много од ње одалечују и приближују се мишљењу д.ра Богишића.

Познати правник Савињи, истина, да је примио четвородиону систему, али по његовом мишљењу много природнија била би подјела: чисто породично право, стварно право, дугови или обвезе, имовинско — породично право, нашљество. Правници Унгер, Пухта, Рудорф и Савињи кажу да породица и њени одношаји стоје изван сфере права, дакле, говоре у прилог првог дијела Богишићеве поставке, а Арндтс, у

својем знаменитом дјелу о римским Пандектама начелно одјељује породично од чисто имовинског права. Што се тиче нашљеднога права, ти научењаци с још другијема одјељују га од породичног, а сједињују са имовинскијем правом, а у томе баш и лежи главна грјешка. Пухта ипак каже: „У свијех се народа, у нашљедном праву, срета мисао, да човјек кад стече, не стече само за себе, него и за своју домаћу чељад,“ а и исти Арндтс признаје донекле то исто, јер он вели, да се у породици налази извор нашљеднога права, те тим ова два призната правна поље доводе у неку свезу **CRNOJEVIĆ** јем. Бринц изречно изјављује, да у систему приватнога права удази само власттина т. ј. само имовинско право; али су против његовог мишљења Виндшајд и Биркен. Брунс ређа предмете грађанскога права: 1) имовинско право (стварно и дуговинско;) 2) женидбено право, очинска власт, старатељства и нашљество, а у 3) групу меће „сталеже“ у смислу звања и заната. Сом, један од првака млађег нараштаја њемачкијех цивилиста каже да је приватно право што и имовинско, те дијели грађанско право: 1) лично право, 2) имовинско право и 3) породично — нашљедно право.

Писац на даље расправља о томе питању, те истиче, како су сви кодификатори прве три четврти нашега вијска радили увијек против мисли формули-

сане у његовој двочлавној поставци, и да једини изузетак у томе чине два најновија грађанска законика: црногорски, коме је, као што је познато, исти писац творац, и јапански, при којем је др. Богишић имао такођер великога удјела.

Др. Богишић за своју поставку не налази много одлучне потпоре, него се сретају само неодређене мисли у неодређеним изразима. „При свем томе, не може се нијекати, да идеје сличне нашој почеше продирати и у цивилистички табор; само неодређености, колебања, разногласице, које се опажају, веома су значајне; оне се могу узети као знак времена. Националисти признају, да веома тежак систем нијесу српско-германски, ипак остају при старом, „само у историјским правима, у којих логично мотрење позитивних чињеница обуздава фантазију и апстрактно умовање, налазимо по коју мрвицу и себи у потпору, али су, жалибоже, и те мрвице крње.“ Ради тога писац се обраћа к тражењу позитивних чињеница; он ће их потражити у елементима, на које теоретичари немају никаква или немају барем одлучна утицаја, у живљима који су мање више као самоникли, јер се образоваше више органички, под природним утицајем свакидањих потреба друштвенога живота; те писац тражи потпоре својој поставци у писанијем законима, гдје је најравна и друштвена потреба могла допринијети нешто у корист

његове поставке, као што заиста и јест.

Најстарији римски закон, *Lex duodecim tabularum*, већ потпомаже мишљење пишчево о положају породичног и напљедног права у правној системи, јер се у том закону сустопице прате та два права. Истијем редом изложено је право и у знамени-том *Edictum perpetuum Salvi Iuliani*, јер и овдје сва правила породичног и напљедног права долазе у једну исту групу, осим њекијех уметака као на пр. о крађи. Али и овај уметак даде се протумачити мишљењем, што га имађаху стари Римљани о крађи (*amotio rerum*), за коју је била посебна тужба: *actio rerum amotarum*. Исти овај ред прешао је и у *Sententiae receptae* Ј. Паула.

За тим писец наводи још примјера из римскога, византијскога и германскога права, који подупиру његово мишљење, и који заиста показују, како су, можда и нехотице, законодавци осјећали сродност између породичног и напљедног права, а опет разлику између ових и стварног и духовинског права.

Законодавство у градовима, опћинама и омањим земљама иде природније, него ли у ширејем круговима. У њима су животне потребе, правни назори и свакојаке друштвене прилике свакоме толико познате да им се не могу отети ни најокорјелији поклонници система и облика, који су научили у школама и примили од својијех старијех.

Законодавна је радња конкретнија и простија у ужијем круговима, јер су разлике у правцу и приликама друштвенога живота веома мање него ли у ширијем круговима. С тога је од особите важности за пишчеву поставку појав, који се опажа у овијем ужијем законодавствима, гдје се прати породично и наслједно право, те наводи само неколико примјера из некијех статута далматинскога, хрватскога и истарскога приморја, па се осврће и на старе француске „Coutumes,“ у којијема такођер налази потврде за своје научно мишљење.

Тепико је у овој књизи потеза пера и натукнуће на све главније тачке Божишићеве радње. Њих ће најбоље моћи проучити вјешт човјек из саме књиге, која својом оригиналношћу мора повући на себе пошћу свакога правника.

Главно, што још хоћемо да истакнемо из ове расправе, јест констатовање факта, да је поставка пишчева о одјелитој сродности породичног и наслједног права примљена мање или више само у два законодавна рада: у црногорском и јапанском закону. Сви они, који су критички проучили и јавно оцијенили црногорски имовински законик, одобрили су систему црногорског кодификатора обзиром на црно-

горски законик. Да је та система на својем мјесту у опће признаје трећина критичара, а остале двије трећине писаца или нијесу ништа одлучно о томе питању рекли, или нијесу се ни бавили тијем начелнијем питањем, а само је један од њих одлучно противан!

Дакле и овдје писац је одмно мегдан својом поставком, а да још боље убиједи о важности овога питања и о коректности својег мишљења, доказује његову вредност и за практичне, зако-

NACIONALNA BIBLIOTEKA
CRNOGORE
DURDE
CRNOJEVIĆ

нијиме имали још само једну жељу. Хтјели бисмо, да теорија одјелите самосталности породичнога и наслједнога права од стварног и обвезног буде потпуно примљена у правној науци, па и у пракси; да се при новој кодификацији грађанскијех законика добро има на уму ова разлика, а и сродност. Кад то буде, а не сумњамо да ће до тога много проћи, правна ће наука много узнапредовати, и ми ћемо се моћи поносити, да је основни и главни камен тој величанственој згради поставио један Србин.

III. Д И О.

ЗА ПОВЈЕСТ, ОПИС И СТАРИНЕ.

НОВИ ПОДАТЦИ ЗА ОПИС И ИСТОРИЈУ МРКОЈЕВИЋА (У
БАРСКОМ ОКРУЖЈУ.)

Предговор.

Мркојевићи, племе и земљиште, заузимају један пространи висоравњ, који се пружа од Можуре — планине пут Бара, гдје се свршава Добром — водом, од које се прелази у Залев. Са истока ограничава га брдо Лисна и идући од њега ланац Крапнских брда, које се пружају пут Скадра, а пут запада спушта се чак до мора. То је једно од најљепших земљишта у тим крајевима, због тога што лежи на висини и ужива планински ваздух, а у исто вријеме, на сјеверу к мору, носи на себе приморски ветар.

Његови долови између многих главица застрти су десетинама земље. При том свуђ има живе воде. Ту расте свако жито и свака воћка: урметин и шеница, трешња, шљива различите сорте, јабука, крушка, дуња, шипак и смоква, лоза и маслина. Нигдје, као овђе, не сије се толико лана: од њега они ткају платно и начињају кошуље, које трају врло дуго. Од жукве (*juncusspartium*), која расте у дивљем стању, начињају грубо платно за какво просто одјело и за вреће. Свуђ имају доста шуме, највише дуб и цер; а по Лисну и другим главицама лијепа пасишта. Живе воде служе за млине и за топљење њива. Цијелу зиму пуно зеленила; а у љето увијек долази у дан свјежи ваздух од мора (маестраљ), по ноћи попухује сјевер (ноћник.) Под ногама њима лежи Бар е морским пристаништем; валом између крапнских брда и Можуре иде чада пут Скадра, а преко Можуре, која је нижа од Цетиња, иду у Улцију. Положај мјеста врло добар и за обрану од непријатеља; а за пријатеља имају чим дочекати и угостити.

За то Мркојевићи сви су здравог састава, угледни, гостољубиви и слободног духа.

Без неколико кућа ришћанскијех, сви су они махом мухамедовци, али много мање фанатични но су остали њихови једовјерци; ни жене њихове не крију се под фередама и никад се не заустављају и не уклањају се с пута ни пред којим путником или странцем. Сувише у њиховој љепоти има нешто мушкога. Даље вама надвлађује бјела боја; главо украшена златним вјенцем са ресама од ситних златних новаца, а набоје златом урешене су и груди. Преступају сребрни или кожани са сребрним пулицама ћемер. Пазари Бара и Улциња пуни су Мркојевића, који доносе тамо: жито, сир, масло, сваку воћку, особито крушке, разаклију, вино и ракију, за израђивање којијех долазе код њих многи латини.

Лијепо положај, богатство природе и здравина примамљивали су овамо досељенике из различитих крајева, али сви су они се изједначили у једном имену Мркојевића. Оклен је био овај њихов предак, који је саопштио своје име цијелом племену, нико не умије казати.

Њеки кажују, да су они из Пипера; али ми држимо, да томе је дало повода то, што у Пиперима има једно село Мрке на Морачи ниже Биоча; међу тим по етимологији њихово име произлази од *Мркоје* (као Црноје, Благоје, Милоје, Спасоје, Сладоје и т. д.) Па како би дошли и како би знали за ово мјесто Пипери из такве даљине? Таквих прича ми имамо у Црној-Гори доста: по томе

војвода Момчило, познати хајдук XIV в., из Пирлitora у Дробњачким Језерима, Новак Дебељевић испод Дебељака у Косијерима, Лазар Гребљановић из Грбља и т. д.

Због овакове несигурности народног нагађања, нећемо се заустављати на имену и навешћемо само то, што је забиљежено о Мркојевићима у историјским документима.

Први, колико је нам познато, спомиње њих у почетку XVII в. Мариано Болица, которанин родом, чиновник Млетачке Републике, у својем опису Скадарског Санџака.*)

Посље описа Бара сљедује ово:

„Добра-вода — кнез (commandato da) Рако Туров — 40 кућа; 100 војника,

Раче (Racc) — Туро Стрепјев (Strepien) — 25 —; 54 —

Куње (Cumgni) — Шуто (Schuchi) Туров — 20 —; 40 —

Мркојевић (Markoievich) — 260 —; 1000 —

„Questi Marcovich erano al pari di Pastrouichi privilegiati dalla Serenissima Republica di Venetia, apovigghionati ancora.“

Даклен Мркојевића у то вријеме без села, као што Добра-вода, Куње и др., која се спомињу ниже, имали су 260 кућа, које су могле дати 1000 војника; па за то они су имали од Млетачке Републике особите повластице и сувише још некакав провизион (provisiione), који је, по свој прилици, састајао у одређеној плати главарима и даровима отпјенијем лицама, као што је било и на другијем мјестима.

То је било у почетку, кад су турци завладали тијема пређелима (1570 г. пао је Бар, а 1572 Улцињ). Што је било иза тога, ми не знамо; али мање, но 200 г. посље тога описа, јавља нам о њима пресвитер језуитског реда Фарлати у својем знаменитом и веома опширном дјелу — *Shyriem Sacrum*

(1760 г. in 4°, пет томова): „nobilissimus et frequentissimus est pagus Mareovichiorum... ab Rascianis schismaticis et Turcis incolitur.“

Даклен 1614 г. нема ни спомена о турцима посред Мркојевића и имена свијех главара чисто српска, и ако наоколо у Бару и Улцињу већ били су турци; а 1760 г. Фарлати спомиње тамо турке, али подједнако ш њима били су и рипићани (Rasciani schismatici), о којима не би ни спомињао, ако би их било мало.

Из овога се види, да је потурчење Мркојевића догодило се скоро, може бити, од половине прошлог столјетија, у чему се сложи и народно казивање; па с тога и ондашњи мухамеданци досада још поштују цркве, гђе су се до скоро молили Богу и свјатава и хришћанске обреде, којих се и данас држе и досада. У записима на земљи које су давали Цетињском мањашину Побори и Маине, за вријеме владичанства Дашила и Чаве (до 1740 г.) спомињу се, као писара владичанских, пет Мркојевића, иначе Мркојевића или Мерковића и калуђера Теодосија Мерковића. На једном *Службенику*, штампаном при Виценцу сину Божидача Вуковића у Млетцима 1554 г. (он се налази код г. руског генералног консула П. П. Кирилова у Скадру) на крају унутра корица читамо овај натпис: „своју книгу благолеми летурѣђио азъ презвитеръ марко пона вука от села мрковића благолеми међурећ синъ предложихъ је попу новану сину божову за душу мога оца пона вука и свихъ мопхъ кои су се преста-вили от рода моего.“ Датума нема. Да није то исти поп, који се спомиње мало више?

За овијема врло оскудним податцима сљедују описи и истраживања о савременом Мркојевићима, у њиховом савременом животу, о предањима и стварним предметима, који се налазе на њиховом земљишту.

Прво и јединствено озбиљно дјело у том погледу јесте П. У. Јастребова, које је он штампао непочетка у „Глас. Срп. Уч. Др.“ а посље издао је за-

*) Relatione et Descriptione del Sangiacato di Sentari... 1614 — fatta da Mariano Bolizza, nobile di Cattaro.

себном књигом, под насловом: „Податци за историју Српске Цркве из путничког записника“ (Београд, 1879. 8^о, 224).

Покојни, посветивши себе служењу Славенства, као политички фактор велике државе, у исто вријеме проводио је цео свој живот у научним истраживањима српске историје и етнографије, један дио којијех и саставља горе поменуто његово дјело. Оно обухваћа велики простор од „Равнога Хаса“ (Берани) до Зете и Адриатике и од старих граница Црне—Горе до Арбанашких планина. У томе налази се први пут и опне Мркојевића, особито њихових црква са предањима, које се вежу за њих. Уз опне иду и научне биљешке из различитих историјских докумената. А сада имамо путничке биљешке о Мркојевићима, такођер покојнога Митра Пламенца, које попуњавају оно, што је било већ изнепено Јастребовим. Ове биљешке ми смо примили на амбаштво.

Цетиње, 14 фебр. 1879.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

фамилије с дозвољом предати их јавности, јербо потпуно заслужују тога, и ако нијесу уређене, написане латисом и представљају собом одломке, кратке, без сваке спољашње свезе, летимично бачене на карту. Али, кад их прочиташ, налазиш свезу унутрашњу и по свршетку добијаш појам о цјелини. Ту морало је доћи још много, што покојни није ставио на карту и што би послужило освјетљењем овијем мртвијем фактима; али на жалост судбина не да њему то довршити; а други то учинити није у стању; па с тога и износимо ове биљешке, као сирови необрађен материјал, који с једне стране попуњава дјело Јастребова, а с друге може послужити упутством истраживаоцима у будућем.

Узевши на себе препис и редакцију ми нијесмо такли, у ниједну ријеч оригинала; само га разредили на дјелове, а на неким мјестима — пошто је стараница чинило примједбе своје или из књиге Јастребова.

R.ц.

ПРИЈЕ И САД (С ПОГЛЕДОМ НА НАРОДНЕ ОБИЧАЈЕ.)

Друга ноћ код Ђеда Јова.

Писао Лука Јововић.

(Наставак.)

Вечерах придоцкал. Знавах што сам обеао. Посједи мало, нек' вечерају рекох, и нек се прикупе. Бјеше помрчина, а лебо напунитено, не виђаше се прета пред око. Ужди једну зубљу, па право кући. Чу се, кад се примакох, велики халак и смијех: „Прикупили су се“ — рекох. —

Кад ли у кућу; пуна кућа челади ка' пишак. Више од четиридесеторо челади мушких и женских, околили један стог фруметина, па корубају. Да сједнем рекох по крај огња код Ђеда, неможе се од шале ништа разумјети. Улегнем у друштво. У каквом си колу онако треба и играти,

помислих ја. Стари недаваше ни у кржаве; ма већина гласова, ка' у парламенту, придоби ме. У колико би човјек крет на себе метнуо, одвоји се жито од шаше и дигну се на петар. Тешко збиља самцу и на ваганцу. Хђаше стари и с фамељом пмати и три ноћи ни крпе мање. Посиједаше око огња, западнише и запиташе старога с молбом: „могу ли коло уфатит?“ „Нипошто! осјекну се стари — бих волио да ми се амбише у доњи свијет, но та нева да на мене испане! А нијесу ли за Бога тројица из овога села умрли?!... А не бих љубио ноћас да се запоје у мене за руку у ра-

ме; то Бог не да!.. Бише рекли: — виђи га никога виђа прекиденога како се је надаро, заврга' хоро, ка' да му се брат жени!... И ако нијесу из нашега браства, ма што није лијепо није, но се ви прођите тога посла тако ви јаки Бог помога', сједите ка' људи, и узмите па пијте!“ — Свакојега ка' да уби маљугом у врх перчина, — уђуташе. „А и под ми је слаб, теке жив — продужи стари“ — „А за под је лако“... — заграјаше сваки са своје стране, мишљаху е нађоше омечипу, — „ми и да му што буде — не било примијењено, би смо сјутра скочили, па га утврдили још бољега.“ — „Ма немојте ми људи грингати, — што неможе бит неможе, а знате, бих свакојега пушта да ми по глави скаче, да се није овако трефило.“ — „Ма покрај огња можемо играти другијех игара?“ — „Е тако можете — рече стари — ако неће бити зоре, но узмите вина па пијте није ризигај, а никад га под оброче не ставио ако га жалим.“ — „Е како ли Шије?“ — „Пошто пијше — рекоше мушки. — „Еламо!“ — Подијелише се у поли. Почеше: „Цикве!... Кватро!... Хото!... Нове!... Шете!... стоји граја ка да греде носе. Ухвате се после: претења, подвеза, тикве и тако редом ове сељачке игре, које се у опште при сједницама употребљују. — „Кикирику!“ — запоја кокот. — „Поноћи; поноћи ето поноћи!“ — заграјаше. „Доста је тога; таман чиним ка' дјеца — проговори Вуко Симонов; — оставите лакардије но да се с Ђедом разговарамо; јер сјутра ондан да умре, би смо крвничили себе и тукли се пестима у главу, што га нијесмо за њечем питали, је ли ова добра?... а ако није ви с њом по банди. — Велин ли ти тако ђеде?... а имамо кад ово нијесу прави кокоти, но на вријеме.“ — „А што ја, она је моја парча пасала: ја стојим моје дијете, ка' у туђи свијет. Ове се старе работе бацдуњају, а све излазе нечесове новитаде, које нако ако ће Бог дати, да смо у добри час видјели, а у прво перо овога не бјеше. Све ли

се мијења до воље Божје, вазда њему фала. Ми стари што ћасмо ти рећ' не ћасмо изврнут, да му највиши комат ћаше колико ухо учињет' а ови млађи — не било им од мене речено — би ужали и без муке макар по два пут у једне опанке изврнут', те како лијепо. Прије неумијаше нико дић' књигу без попа, и ко учаше а нећаше се запопит', другога театора немамо до њега, а сад писменије у сваки катун; па макар и за говед'ма: па ако га не виснеш господине, не ће да ти се обрне. А јади му опет крај знали, незнам који су бољи писмени или неписмени, све једна сорта; изопачио се народ; не мари за цркву; пола их долази па четврто звоно: иде само да чује јели што ново ка' на пазар. Ни она у нас веле не иде, па виђи ти фина томе и збор. Немари за пост. На сто јада постове веле poste; па незнам, некизи ли њије poste ли цијеле, а за остале оне не знаду ни кад долазе; а за сриједу и петак нема ни збора. А ми једна савину нећу по Божићу ва зими; нећаше овијех бољешчина ка' данас. И кад се 'ћаше ко што полокшиг; испецл се покрај огња, истрљаж ракијом, па здрав ка' риба; а сад мало се пренемогни, за доктора... Ожули ти десет, двадесет фиорина, па Бог те веселио, бит' боље или не бит'! „А ви прије кад се 'ћаше разбољет' звасте понове“... „Не једнога по три, па свјепитавамо масла, молитве, жежи свијеће за здравље и пред душом мртвијех, пој саландаре; па над у Бога и помагаше. — А вама?... нити долази поп, нити никаква добра срећа у кућу!“ — „Доста о томе Бога ви — проговори Раич Мргудов, — ви сте се ухватили о вјери, па се чепљате, но се ухватите о чему другоме, или пуштите мене, да ја кажем староме, да је сад боље. — Прије, причали су ми, а у мало што то нијесам и ја затека' није се смјело поћ' на Вир, нако вељијема пушкама преко рамена, ка' да је ратно доба; а ратно је и било: била се племена једно с другијем, па се удружили по двадесет, тридест друга. Од вељијех пушкака

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

ЂURĐE
CRNOJEVIĆ

није се могло разминут' па Вир. А сад кућ гођ хоћеш, накриви капу на десно ухо, несмије ти се, у здравље Господарево, пријечат нико. Прије су запантавали врата клинима да хајдуци не заме стоку; особито ће је кућа била на женску главу, ту је био највиши ризик. А сад на сред голе пољане, само вала од вука, — уста му се скаменила! а поради људи не замисљај, јер би их дреново платно. А за Бога, хајдуци нијесу давали попу Николи ни у цркву да пође, но га гађали и чуда се чинела; а да није био неваљат заиста.“ „Јест боље одговори стари: — данас је суд; не смије нико никога ни на врље погледат; ни претом таћ' у конат инада; али Бога ми и онадер се знаваше: ко је јунак и ко је бољи. Они гори, онеме бољем, требаше да се с пута уклони или да мучи, или да се лоби (стиди) од њега!“ — „Хајда се, а сад продужи Раич: — по што ви је вјело да један другоме ломите вуђу кршима по ноћи?... Договори се да су по ноћи сломи тигле више главе. Барем ви та работа није требала то све ужди ђаволе!“ — „Е, треба да зна ко што збори. Не треба шкријаво зборит; а суда било није!“ — „Па тешко ти га нејачему, тако барем кажи!“ — „Није то тако! Нека се нађе један коме су на бољу правду сломили кућу, јеси ли пропитива?“ „Нека те, људи, — поврну опет Вуко, — бандуњате то: онадер је било онако а сад овако! — „Од шта земаш од тога вријеме; — по знашли ћеде кад је било просиједање Глухога-Дола?“ — „Е Бога ми си ме, Вуко, у далеко ухватио, то незнам како да лажем: нијесам се био ни родно, ма покојни ми отац знаваше халис божји. Има је тада око десет година. Бог ме долази на три године прије по је Црмница горена, у вријеме Шћепана Малога (1765. посиједаше, 1768. горела 1894—1765=129.) — Баш ми је мило што ме за то заћедосте. Причаше ми покојни отац, ка да га сада чујем: од бријега доловекога на други крај мога си, како је било равно, ваљати бачву; а сад

видите; а не видите но знате, — колика је јама.

Просјело се од Карлице, па ћер до цркве Аранђелове (дужина 15,; а ширина 5—10 мипута, како ће.) Све утону причаше ми покојник, и то је збиља био фуњер! Мало ниже но је сада бријег Војводића: било је око 20—30 кућа Књежвића, сви су имали једна врата од стобора; а све куће на ступчеве, ка' Боже ме опрости, у цркви. Све готово утонуше; неке се сургале, и мурава има данас живијех, које су се тога пута сургале, па се удупке дочекале!“ — „А побјегоше ли људи сви, ма побјегоше?“ — „Не, не притиште, захвалит' милоче Богу, никога, но људи опташе раније, да се поче просиједати, и просиједало се таман за мјесец, а почело је на јаман бијеле покладе; па људи већ живи преноси.“ „А утонули то право ђаве!“ — „Не!... Идем да ти кажем: — ђаве и наниже, гледали су тополе ће утању за петнајест дана, док јој не дојде кроне, и кокота су чујали за три мјесеца боље тога пазаља (чуда) ће под земљом поје утонуо с кућом има арије (ваздуха) и жита да зобље, па ијо и поја. Многе су куће цијеле утонуле, и без онијех што ти прије рскох. И сад копајући и трапећи за винограде, — а то и ви знате — находе цијеле куће и гувна преврнута, и дуге од бачава, те ето граде нове све вадеће крше из земље ђелане.“ — „Фала Богу, ћеде, — зашта Видо, — што то може бит'?! Ја држим: ће ови два језера, Веље и мало, око, што извиру на врх поља под племе, те течу испод села носе земљу, па остало шућње, па ово немало на чем стојати, и лупило.“ — „Биће нешто и тога — проговори стари, — ма прије друго; јер да је то: нећаше за мјесец утањати, но ћаше бућит један пут; но ја таминим (мислим) — а Бог зна — у руке Боже — да ће бит' прије ова: та је земља сва што се је просјела на гвалду; па ће бит' био у дубину калап (слој) фине гњиле; па се низ ту стрмен сургало, ка' низ сапун, и то ће бит друго ништа. —

Не прозирем светијем Духом, ма ја тако држим, па нека ти рече, ко ће што, и кад ће гођ бит' опет ће се сурвати, и ако сад до дуке не копоре!"" — Нека ћеде аманат' ти божи, ти се све у божу пачаш, (мијешаш) просје- шће се ако је Богу мило; а ако не, — не! Но ћеде немогу се изчудити, таминио сам онако сам, у мојој сме- теној глави: да великијех трошкова, што сте прије о укуписа чивели, на свако десеторо челади готовљасте леб, сувише: мрса, сира; ако се пости: рибе, вацоле, па сиромашу преврни кућу. О крсном имену, не жали ре- цимо нико, наоко које убах (сасвим) пицигав (тврдица); ма држати прија- теље: по три дана и три ноћи без прекида на печено месо, да чојку кућу оплијеве: то ми се чини безредно! А сад љепота божа; руча, с Богом, и наздравље! Био ти велики добри пут!"" — „Та ти је сад се напала и ја сам то затека: те се је до скоро помицало, ма се и рабаше, па трошасмо. А сад ти је сад се — теже дочекати и једнога без крсног имена, но прије десет. Само постељу сад какву ти треба; а прије на пуст, у плеву макар петнајестину заједно. А сад да их тамо испратиш, што ти бише рекли, кажи ми?.. а ну ми кажи, кажи! Хе!...“ „Дакле је народ прије био богатији но данас?“ — „„Богатији? јесу и нијесу; било је кућа богатијех, да не знаду чеса више имају, а сад спаји на танке грање, да завирују у туђе. Највише ћецо пропадају ојаци; челад се олијене, и неможе да им посијече памет, да им неможе манкати; па забане; не хоће да слушају, псују се; троше ка'да је Алајбегова слама, а теже је чувати сто ката но стећи — па се кућа на та' конат распе. Ни погани остави ни чојку стеци! И тако се то пребача ка' из руке у руку. Данас богат, сјутра просјак. А ови што имају на средњу: они животаре: нити се богате, нити опет долазе до нуке сиромаштине но пребацају: вечере није, ручка ево. А има ли кућа, којима се одавно помиче бога- ство: има, али те куће од назад пет

шест пасова — дијела у својој кући не памте, па је њима лако добро бит а данашње добросерскње невјесте тако не дају: чим ногом преко прага, хоће да она влада како би браћу дочеки- вала и својту по ње вољи, да јој не даје свекрва проз прете; па једанак дио, па нема на чем ни сама живјети, но заборави и брата и својте, но улиј им ти то у главу. — А некијема од овјих богатијех придолазиле су им ископштине; па готове на седморо наћава, а не пју их трошкови и смрти, па је њима лако: = А ја, да ви за мене кажем: одкад ја само знам четири пута сам се дијелио па одкуд ћу имати?! Немогу, па да своју тарапану имам. До душе, удавили нас и безпо- слени рад, што у друга мјеста није, удави. Само међа, колико је у ову валу рмничку, високијех и дугачкијех, да се то може продужити Врну — Гору би опколило — што у дну свијет не требају; но пуста поља и равнице, па живљење. Но да се сви је југ и киша, сву би се у триста ђавола у море, да с тијем не обранимо. Но да умијемо штеђет на по јада, да се опет врнем на ону прву; но изијемо цео мре — да ни је просто — и вино попијемо у месвијеће сједехи; па после: кад припрени рад, тутурикамо онако, није ли то грехота?! У Париз да смо и не бисмо толико на дан трошили! У пазарни дан скитамо се на Вир по двоје троје, без икакве преше овога бијелого свијета; — ала бадијава; а те смо пазаре у зли час за нас види- јели! Нијесмо ли прошкурлани дѣ?! Кад 'бах поћи на Цетиње у моју младост, 'бах узети леба собом; а сад хоћу да трошим, кад бих поша', по три бијеле францике на дан. Промисли! но данашњој цијени да изијем на дан два багана жита! Узли час се и тако изјело!.. А иђасмо зблиља често кад се гођ 'наше глава турска посјећи: у Суторман, Созину, Пениће, вазда по двадест тридест друга на Цетиње. Владика 'наше дат' ономе кос посјека' медаљу, а пама који уз њега иђасмо по двије три тесте фишека и крм.

То ни се чињаше, када ни је свакоме по вола дарова; јер прах бјеше мучно закучит'; а за друго и немољасмо: но рађасмо и имасмо А сад: сто талијера да ти се дарује, на њего није попио дађавоља, по их све спеншигај у добро чојство, како сам ти ја па после пувај у шупљу тикву, опет би требале друге, да има ко дават! А и мрзав се увукла у народ: све једно другоме очи да извади! Знам у моје ђетинство: кад 'насмо по хиљаду имања састави по седам осам чобана, па чувај с реда, и не пита те нико, што си ту; па пој, пуцај из пушака, гађи нишан. А сад сваке се узлотоворио, па неда у његово колико даје црковно. Кад није он добро би рад био да нијеси ни ти! Сад које инокосан: па у уже чувај их, ако немаш друге работе. Увукла се нечесова злоћа у народ, с тобом збори, а свака му лака жље мисли; зове те тобож на гозбу, а с онихем истијем ваганом из којера

врх главе убио ни петом да макнеш, па живи га се де! хоћеш доста; Не вјеруј никоме сваке једну збори, другу мисли! Да ме брате Бог либера од таквијех људи, и мене и моју сваку работу; ја их брате не разумијем; или сам, може бити, сметен; не могу да их сватим, јади му крај знали! Не могу им на прт удрити, а ни они себе колико ми се пара, и бих ви се молио да хоћете и сјутра вече доћ' да сједимо, а сад добра ви ноћ: отидох мало лећи: а срамота је кад су љући у кућу, но ми ове огрђеле ране, оптају вријеме па ми фискају, не дају ми Божега лијека. Што ме пасји син боље не гађа, пушта му остала од његове главе, Богу се истиноме молим!" — У то се из један пут сви подизасмо, када се старјешина примиче, кренуемо и

NACIONALNA

BIBLIOTEKA (Савићеве)

CRNE GORE

CRNOJEVIĆ

СТАРИНЕ

I.

ДВА ПИСМА СРПСКО ЦРНОГОРСКОГА СВЕТИТЕЉА ПЕТРА I. МИТРОПОЛИТА ЦРНОГОРСКОГА.

Прво писмо гласи:

(М. II.)

„Честнѣйшемъ Господинъ Савви
Архимандриту, и прочимъ евшите-

1) Врло је мудро, родољубно и патриотично, што је Уредништво „Просвјете“ унијело у свој програм задаћу, да свијету приказује и Старине, к-је се у Црној Гори и другим мјестима о Црној Гори и њезиним историјским личностима паћу.

Цијенећи и уважавајући тај патриотични смер славнога Уредништва, ево и ми у поштовности достављамо четири листине у прелису, које смо путујући по српском приморју нашли и преписали. Истина, садржина ових листина није баш од велике историјске важности; али су важне личности, које су та писма писале. Међу тим, ми смо тога увјерења, да и најмање ситнице историјских личности прикупљене у зборник, чине велику круницу, којима се објаснује њима много што шта из онога доба, у којем су они живјели. За то

никоме, 2) благороднимъ Господамъ сућамъ, воеводамъ и свиѣмъ старѣшинамъ отъ поштенога збора Паштровскога, миръ, здравје и милостъ отъ Бога.

смо мњења, да и горња четири писма: два Митрополита Петра I, црногорско-српскога светитеља, једно — Митрополита Арсенија Плчменца, и једно — Митрополита Саве, не ће бити на одмет историји Црне Горе и српско-црногорске цркве. Са ових разлога и шаљемо их славном Уредништву „Просвјете“, да би исто извољело уврстити у ред осталих Старина, која оно често приказује свијету и тим да учини љубав историји и спомен блаженоупокојених јерарха црногорских.

Дубровник, 25 фебруара 1894. г.

Епископ жички у миру
Никанор Ружичић.

2) Писма Ц и Ѧ ми нишемо онако како се изговарало и како је сада уобичајено у књижевности да се пише, остало је све оригинално.

Знате како се догоди зло и несрећа и како Шепаца Лѣшина синови убише Ива Дивановића, и ранише Станка Шепчева, и побѣгоше с тога по свиѣту како злочинци, а оставише свое родителѣ старе, љецу луду и неяку, коя крива несеу, на велике мукѣ да се скитаю по туђемъ кућамаъ и улицамаъ. Я самъ до селѣ писао двѣ кнѣге отъ молбе Ива Дивановића Матери и стрицу, и Станку Шепчеву, и своѣмъ ѣмъ своимъ, молећи и заклинаюћи свѣихъ, да не би већъ разурали те зидине отъ кућа Шепца Лѣшина и жито штоѣ было посеяно, да не би потерли, и те несрећне старце да би пуштали у те зидине ѣгодоъ живѣти. Дакле ми несеу никаквога одговора дали, нити су мою молбу и заклетву примили. А ви знате да су премного зла Шепца Лѣшина синови учинили; али се пакъ толико зла отъ похаре и разурати, да и разура мећахъ, и жезели кућахъ и осталихъ штетахъ никадѣ и не другому учинило, штоѣ нимъ не учинило; не жалимъ ихъ, кои су зло учинили; али ми е жао те невольне старце, и ту љецу. За то Васѣ свѣихъ молимъ, да ви отъ више и мое стране молитѣ, и у три пута страшнѣмъ Именомъ Божиѣмъ, и свѣѣмъ дворомъ небеснѣмъ закумите Дивановиће и Станка Шепчева и ихову свойту, да те старце нећераю, и да те зидине отъ кућахъ не разураю, и да већъ престану чинити штете, доста су учинили. И кои послуша да му Богъ да здравѣ и миръ, и свако добро и добру срећу; кои ли не послуша, и Бого се убояти не ће, такви отъ силнога и страшнога Имена Божиѣ, да будетъ проклетъ, и да му погине свака срећа и сваки са предакъ отъ нѣгова дома, и да але са свѣѣмъ домомаъ отъ крѣпке деснице Божиѣ погине; а правимъ и послушнимъ да будетъ Богъ у помоћи.

На Станивѣише Июлія, 25. г. 1794.

Владика Петаръ

вашъ доброжелатель на службу.

Друго писмо гласи:

(М. П.)

„Благородной Господи суѣамъ, воеводамаъ и прочимъ главарамъ и старѣйшинамъ и свѣѣмъ поштеному племѣну Режевнића мир здравіе и милость отъ Бога.

Свое већъ дошло врѣме да ве молимъ поради ово стоке, да ми пуштите на зимовиште на вашу землю, како сте и паслихъ годиштахъ. И за то шилѣмъ діакона Саву, да се с вама отъ мое стране разговори и да ве моли, по коѣму чекају вашъ поштени отговоръ. А што се травнине тиче, када ове есени међу Вама, ако Богъ да, доѣм нагодиѣмо се. У толико остаѣмъ свѣихъ любезнопоздравляюћи, и жудѣи ви свакога добра и поштенѣи.

Станивѣише септ. 27. ечде (своѣ) чаше, а не знамо шта значи.

Владика Петръ
на службу. 3)⁴

ЂУРЂЕ
СРНОЈЕВИЋ

II.

Писмо владике Саве, послѣдника владике Данила Петровића, који је владао Црномъ Гором и управљао црногорскомъ црквомъ први путъ од 1737 до 1750, а по томъ по други путъ од 1766. до 1782. г. Оно гласи:

„Савва Божиѣю мылостью Черногорскѣи Скендерскѣи и Приморскѣи Православнѣи Митрополитъ.

Пишемъ у четири Монастира у поштени зборъ Паштровскѣи Честитимъ Господамъ Архимандритомъ игуменомъ и своѣи Братіи и благословеніѣи приислаю.

По сихъ доћи ће к вама синъ Бюра Андрина и довітѣи по еданъ Саландаръ одъ два цекина у сваки монастырь кое имате примити и ослу-

3) Горѣ два писма могу послужити као документи међусобнихъ одношаја Владике Петра — односно Црне Горе с Паштровићима, а из првога још и као сведочебѣ племенитости Владике Петра

жити на име усопшихъ, које ви онъ каже, и поћи по отъслужени у нѣговъ домъ и совершити масла и споменъ усопшимъ въ прочемъ превручаю васъ Милости Божеской.

Владика Савва на службу.“ 4.)

III.

Посланица Митрополита Арсенија Пламенца, издата свима властима у корист некакога Андрије презвитера. Она гласи :

Арсеније Божією Милостию православни Митрополитъ Черногорски, Скендерски, и приморски и прочая...

Сбывлиемъ чрезъ сие и всякому комуждо отомъ надлежитъ вѣдать, что, показателъ сего паштровичкой уро-

4) Ово писмо нема ни датума ни датума. Оно сведочи да су Паштровичи у XVIII вијеку у црквеном одношају са владиком јурисдикцију црногор. владика.

жениць Андреи презвитеръ отъ мѣста режевића подъ властію дукса венеціанскога имѣеть намѣреніе по веуду ходити по градова такожде и по мѣстамъ. Того ради просимъ наше смиреніе о выдачи ему паспорту и его пропуску равномѣрнимъ образомъ его презвитера андрею рекомандују (фали једна ријеч исцепано) архіереємъ такожде генараломъ, губернаторомъ и губерніемъ и всемъ владатели гдѣ би симъ нашимъ свободнимъ паспортомъ показалъ себе дати ему свободни пропускъ безвоздржания, а внужномъ случаи всякое вспоможение для вятчшаго увѣренія своеручно подписују и обичную печать мою прилагаю Черногорскаго гербу.

Дато во катедралној нашея митрополитіи Цетинь 11. 12. 1785. года 11. (3.) дня.

(М. П.)

CRNE GORE ĐURĐE CRNOJEVIĆ

Митрополитъ Арсеније Пламенца“.

ДВА ПИСМА СИМА МИЛУТИНОВИЋА САРАЈЛИЈЕ ВЛАДИЦИ И ГОСПОДАРУ ЦРНОГОРСКОМЕ ПЕТРУ II. ПЕТРОВИЋУ-ЊЕГОШУ.

(Прилог за објашњење одношаја међу владиком Петром II. и Симом.)

(Свршетак.)

Друго писмо Сима Милутиновића владици Петру II, писано у Београду 17 новембра 1845.

Владико свети, Бог Вас веселио вјечно и свеславно!

Вуле Пишер ваш бивши момак, а овде у нашега књаза од лани беравивши, сад полази обратно к Вама и ја вас молим да га примите у пету вашу милост; јер заслужује, ђетић је како ваља. — Једну је ноћ, за књазом идући дома, позаостао сам путем, нешто се замисливши, док се осами и удари на стражу турског низама, која је на Стамбол капији вароши Београдске и која му не дадне проћи, не признајући га да је књажевски момак;

него се још сваколика е бајонетима око њега склепка; но и Вуле они час пиштољ у једну, а нож у другу руку, пак у сред њих јуриш, те их тако разagna и продре кроз њих здраво и весело. Сјутра дан одма политика то захте да се Вуле из службе књажевске одпусти и Србију да остави. — Ако ли Бог да и помогне те Вуле к Вама на хату, како сад одовуд полази, здраво и мирно кроз Босну и Херцеговину прође, то се уздам не премјено ја и сваки Ваш и мој, како и Божи пријатељ да ће те га Ви тамо примити у пређашњу вашу отеческу милост и наклоност и ово чути на скоро би ће ми особито мило и драго

кано ти Србину код Србина и о Србину достојну.

Сад ћу о вигњету. За овако оригинално дјело мора бити и вигњет оригиналан и тај према самоме исто-ме дјелу, зато ја никакав од суште-ствујући овдје у типографији вигњета на то ни одобрити нијесам могао; јербо не приличи никако ни један за оно за што није од постања свога одржеан и омјерен; а будући пак да ми овдје још никаквога литографа немамо, за то сам ја вигњет (не само измислити) и одобрити, како сте ми Ви наложили од прије, него и у Пешту на мојега пријатеља Перласку опште послати и да ми га изради препоручити морао. Пред рачун истога пак вигњета ни мало није велик, а ево зашто:

У врху листа изрезано је велико зданије, и то једносратно, на коме су деветоро вратах дивних и сва отворена широм, а над свакоје врата горњем прагу написан је спмвол по једне од девет Мисли.

Изнад овога зданија у зраку избројана је лира, из које самог-ривни зуци на све стране, као зраци, видно разастиру се у простор. Испод ове пак у полукружну изрезан је овај стих: „Хад’те и ви у храм свјета Срби!“ Но на што је зданије? Ево на што: Доље испод истога зданија поље је, или ти чистина, разним травама и дрвљем и шумарјем ћешто снабђевена; уз то поље широм и врве к зданију омећења, различног узраста, с књигама и свескама под назухом свако и тамо у зданија онога врата свака удази по неко — хаљинице су на ћеди српске, као и опанчићи. — То ти је сад цијели вигњет и тиме је мени барем милији што је најеходнији Вашој жељи, Вашој на ме и на мој избор препоруци; а особито што је матичан за и на матично дјело и то таково, које је мени посвећено. Он је израђен и пет стотина егземплара стоје у Пешти код Перласке, чекајући за се одкуп, па да одма пошаљу се амо у своју књигу, која ће најдаље до новог љета

овди готова бити. Сад ми реците Ви сами по души ваља ли, а и могу ли ја тога да се отресем? Молим да пошаљете повце управ на Перласку за речени вигњет, с тим да га он одма кроза Земун чрез *В. Василијевића* овамо испрати; к томе и мени молим да оставите једну барем стотину егземплара ове књиге „*Луча Микрокозми*“ на моје расположење. На ово ни све изволите одма одговорити, *марјешително и јуначки великодушно како што се само Црногорцу може и присхоји*. — Ако ли изволите да се иста књига скорије распача и да свој сав трошак одмах и што скорије заклони и подмири, то изволите Ви, преко Ваше стотине егземплара на остале четири стотине мени слободно руковање ш њима оставити, пак нећу ништа Ви ништа о њој више бригати нишке, ни трошка. — Све би се изволело на њу потрошено.

Сад и вазда јесам и остајем, са свом мојом домовињом, пјеливајући Вама кривопастирску десницу и престоночившега нашега благодјеја и богоугодника светим молитвама, не премјењивајући се к Вама нигда ни мрве Вашег Високопреосвештенства

Озбиљски почитатељ и вјечно најпрви уердник

Симеон Милутиновић С.*)

Изгледа као да владика Петар није био вољан да се на „*Лучу Микрокозму*“ меће вигњет. То се даде извести из ријечи ђе *Симо* пита: може ли се тога отрести. Ако је тако то је владика без сумње то желио не у противност *Симу*, него због скромности што није хтио да се сувише парадира његовим књигама. Да ли је тај вигњет метнут на „*Лучу Микрокозму*“ — ја неznam, пошто нијесам имао под руком ни једног примјерка, штампаног 1845 године.

*) Да ли је збиља *Симо* у оно вријеме „*ј*“ употребљавао? —

Добро би учинио *Симов* син г. *Драгиша Милушиновић*, професор, да објелодани ако има које писмо из преписке његовог оца с владиком *Пешром*, ако то већ није учинио. Та писма унијела би много свјетлости у живот и рад и *Владичин* и *Симов*.

Морам још ово примјетити: Ова два писма ја не штампам овђе први пут. Наштампам сам их већ у цетињскоме листу „*Црногорки*“ за годину 1885, број 6 и 14. Овђе их износим

Улиць, 22 Јануара 1894.

Марко Драговић.

IV. Д И О.

ЗА НАРОДНО ПЛАТО. NACIONALNA BIVOTICNA VIJESTICE. CRNE GORE ĐURĐE

Грабовина.

Један трговац крене по селима, да купи вересију и пут га намјери да ноћи у једног сиромаша. Сиромаш га није стио примит; јер није имао чим да га угости. Трговац му рече: да има у бисаке и да не треба око њега ништа да троши — већ само да преноћи, — и застави се ту да преноћи. Тај сиромаш имао је осморо ђеце и жену, која му је ђетиња била. Око поноћи имадне она жена мушко дијете и трговац пошто бијаше будан, чује ђе се разговараху два анђела: „Шта ћемо нафаку овом ђетету, што се родило?“ ... а један од она два анђела рече: „Нафаку ћемо му овог трговца.“ — Трговац пошто то чује, није могао више да спава, пробуди се и постане невесео. Видећи га они сиромаш невесеела запита га: „Како ти је било на конаку?“ — јер је он мислио да је он невесео што му је слабо на конак било. Трговац запита: „„Јел' се родило овђен какво мушко дијете?““ — Сиромаш му невесеело одговори: да јест. Трго-

повоно због тога што је „*Црногорка*“ била доста слабо распрострањена; а данас је можда толико ријетка, да ће се тешко наћи и у већим библиотекарима, а неким ли код појединаца; а и због тога што зажељех да ова писма буду позната што вишем кругу читалаца; особито у данашње вријеме кад је *Симов* име зајосало цио српски народ, који се стара да одужи један дуг који дугује великоме Сину — да му подигне достојан споменик.

— а он му одговори: „„Па што си невесео?““ — а он му одговори: „„Да опростиш и цвијеће ти по образу, моја жена има осморо ђеце и сад ово девето, а видиш моју сиромаштину, да их не могу никакво издржати; јер би ту доста било, да је твоје велико имање.““ Трговац га запита: „бил' ти продао то дијете, које ти се ноћас родило?“ — Сиромаш рече: „„Сваки се отац мучи да учини добро свом ђетету па и ја; знајући да ће му код тебе бити боље хиљаду пута: даћу ти га.““ — Тако се по-годе и трговац крене кући.... Сиромаш га запита: „Хоћел' е ђететом мајка ист;“ — а он одговори: „„Не; јер ја кад дођем, наћи ћу му дојиљу:““ и оде. Када је био на сред пута — баца оно дијете, небил' умрло, да се не би угодило оно што су она два анђела казали.

Пошто прође неколико година крене онај исти трговац по селима, да купи вересију и тако заноћи у једну кућу. У тој кући бијаше један момак од својих 10—15 год. кога

зваху именом: „Грабовина.“ Ови се трговац упознавао, да је ово они, што га је он купио и бацио, ал’ опет није могао вјероват. Запита домаћина оне куће: „Зашто зовете овог момка Грабовина?“ — Домаћин се насмије и рече: „Назад 10—12 год. ови моји синови, чуваху стоку и кад крену дома прођу покрај једне грабове шуме; чују ће нешто плаче, сврате се; нађу ово исто дијете донесу га мене. Ја га издржим и зато га зову Грабовина.“ Тада трговац знаде да је то оно дијете, што га је он бацио, и запита овог домаћина: „Хол ми ти дати Грабовину? да иде са мном код моје куће имам једног сина и шћер. — О шћером ћу га оженит а наком моје смрти имаће ћу му подијелит с мојим сином. — Јер сам остарио; па не могу више нет да купим вересију.“ Домаћин рече: „да питамо њега па ако он шћедне ја небраним.“^{Званице} „Грабовину“ кажу му како вели трговац и хоће ли?! „Грабовина“ рече, да хоће. — Трговац напише писмо, да га „Грабовина“ да иде кући и да га носе. — „Грабовина“ идући путем срете једног калуђера, који га запита, ће иде; а он му све каже. Калуђер рече дај да ти видим то писмо. — „Грабовина“ му га дадне. — Калуђер¹⁾ прочита оно писмо и види да у њему пише ово: „Чим дође ово момче Грабовина одмах га убијте не чекајте мене.“ — Калуђер препише оно писмо овако: „Чим дође ово момче Грабовина одмах га вјенчајте с мојом шћером немојте мене чекат.“ — дадне „Грабовину“ писмо и „Грабовина“ га понесе.

Кад дође „Грабовина“ код куће, дадне оно писмо; зачуде се како да га он шћер једном сељаку, ал’ нијесу смјели га чекат: зовну попа и кума и „Грабовину“ вјенчају с шћером његовом. Кад дође трговац са села запита: „Јесте ли убили „Грабовину?“ ... Они му кажу: „Како убили!? — а ни смо га вјенчали по твом писму“ ...

1) Народ вели да је ови калуђер био Св. Аво.

и изнесу му писмо које он види. Трговац види, да је ово писмо неко преписао, зовне „Грабовину“ запита га је ли кога сретб, и јел коме даво писмо?“ — „Грабовина“ му каже како је срио једног калуђера и он му је гледб писмо. — Трговац види да је тако било суђено, нешћедне ништа, да виче; него узме карте и напише друго писмо, својим чобанима, који су му чували стоку у планину. — Писмо је гласило овако: „Ко вам год донесе сјутра брашњеник одмах га убијте, па ма ко био;... а својој жени ташти „Грабовине“ нареди да у јутру чим се сване „Грабовина“ узме коња и понесе брашњеник чобанима у планину. — У јутру оде ташта „Грабовине“ код њега, да га пошље у планину. Срећом његовом нађе „Грабовину“ ће спавати, а она га пробудити, а не смјела више чекат од свог чојека рече сину: „Хајд мој синак, понеси ти једно брашњеник чобанима, па ће Грабовина други пут; јер је уморан не могу мило послава!“ — Син послуша мајку узме коња иатовари брашњеник и помера га у планину.

Трговац видећи послае „Грабовину“ запита га: „Зар нијеси пошао у планину?!... „Грабовина“ му рече, како га није нико звао, нит му ко казао. Трговац зовне своју жену запита је: „Што није отишао „Грабовина.“ — Она му каже како је јутрос отишао њихов син; па ће „Грабовина“ други пут. —

Трговац знајући како је писао чобанима, узме коња и пође небил’ сина жива затекао. — Када дође у планину, нађе сина мртва ће су га убили чобани. Врати се својој кући, — разболи се и умре. Те тако „Грабовина“ наслиједи цијело његово имање. —

Забилежио Р. Б.

Влашка сриједа и бег.

Један сиромаш србин постио је сриједу и ијо је суха хљеба, то виђе један Бег (турчин) па рече сиромашу: „Што то једеш суха хљеба?...“ а он му одговори: „Ја данас постим сри-

једу.“ — Бег почне нагонити сиромаша да мрси; а сиромаш га није могао никако одбити, па најпосље рече: „Несмијем од сриједи;“ — јер знадијаше да у једној јами има међед. Бег му рече: „Бе влаше има те ваше влашке среде, да те ослободим од ње? — Сиромаш га поведе на ону јаму и рече: „Честити бег овђе је сриједа; али је ја несмијем чекати...“ и одмакне се од јаме. — Тада бег повади сабљу, па зачикне: „ћик влашка средо ћик!!...“ Међед замумла у јами кад опази говор; а бег опет ћик влашко средо ћик „на

мејдан!...“ Међед се пагна на њега из јаме и довати га шапама за врат, а турчи викне: „Куку од среде, -- куку, ођуна главо од врато!...“ Тада сиромаш препаде се од турака, па заурла докле међед утече. По тада бег више не брањаше сиромашу да пости сриједу, но га и сам нуђаше: „Пости влаше то ваше среда, оно по добро биде,“ — па махне главом па спет: — „Нећем ја више ћикнут та ваше среда оно по добро биде... О, куку! како оно среда мене ћуну за главу!... О, алах, алах!“ —

Из Поља Симо Терџ.

ЖЕНСКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ.

Под гором под горицом;
Ту двоје младо заспало:
Млади Јово и Мара;
Кад легаше рекоше:
„Ко се први пробуди,
Једно друго да љуби.“
Први се Јово пробуди,
И стаде Мару да љуби. —

Ово се пјева пошто пођу младенци да спавају.

Што се вуче проз шибуче?...
— Соко ћера јаребицу. —
Што му чини те је ћера?...
— Милому је тичје месо. —

Ово се пјева кад пду младенци да спавају.

Танка жида преко мора:
Преко ње се проћ неможе!...
Нако цура неударта:
Удајте је не држете је,
Док јој дојке не порасту,
Да јој момци не завиду! —
Опет жида преко мора:
Преко ње се проћ не може,
Нако момче пежсњено:
Жените га не држете га,
Да га брци не попану,
Да му цуре незавиду! —

Јова Мајка луда оженила,
Па га к цури у бердек справила...

Ово плаче тражи стару мајку;
Госа тјени под дувак ћевојка:
„Не бој се моја надо Јово,
Ја сам тебе нешто донијела
У њедрима дуњу и јабуку
Тачну гризи, јабуку мирниси. —“
Ово се пјева под бјелим дворем,
Под бјелим двором младога Јова:
Ту млади Јово коња коваше
Драга га љуба с пенџера гледаше. —
Јово ми њојзи тихо говори:
„Мич ми се отле, мој' обје очи,“
Уковах коња тебе гледајућ....
„Ја то и ођу, моје обје очи!
Да га укујеш да не путујеш;
Јере не могу сама спавати,
Нит бјеле данке изгледивати,
Нит тавне ноћи печекивати. —“

Бириктала ћирик тица
У кострике у бодлике,
Бириктала говорила:
„Ко год има грдну жену,
Нек не иде на кукање:
Куку му је вазда дома!
А ко има лјепу жену,
Нек не иде на веселе:
Веселе му вазда дома. —“

приближено Илија II. Златичанин.

Момче и ђевојка.

Дурмиторе, зелена планино!
 На тебе ми три снијега кажу:
 Један лаљски, други ономлаљски,
 Трећи снијег од ове године.
 На средину мало прокопано;
 Ту прострта, шарена сепада:
 На њој сједи Јово и Марија;
 Јово пише а Марија везе. —
 Неста Јову црна мурећена
 А Марији на калему злата. —
 Јово Мари тихо говорио:
 „Довати ми књигу грјеховницу,
 Да ти кажем до два до три грјеха;
 Да ја видим с ког је нама грјех,
 Што нестане мене мурећена,
 А и тебе на калему злата:
 Једно грјех — неслушати мајке.
 Други грјех — рећи што-но није.
 Трећи грјех — љубити ђевојку,
 Љубити је па је оставити. —
 Мара Јову тихо проговара:
 „Грјех радиш, о грјеху кажи,
 Мене љубиш — ал' ме узет рећеш“

Најжалије му ђевојка.

Каква је журба, у оном двору?...
 Ил' момци коло играју?

Ил' ђевојке пјесме пјевају?
 Нит' момци коло играју,
 Нит' ђевојке пјесме пјевају;
 Већ Јово Мајци болује:
 Виш' њега, мајка јадује. —
 Мајка ми њему говори:
 „Мио Јоване, сине рођени!
 Што ће ми твоји коњи ковани,
 Ковани а не јахани?“ —
 За то ми Јово ништ' и не зна.
 С душом се бори, пред Бога ита...
 Опет ми Мајка Јову говори:
 „Мио Јоване! сине рођени,
 Што ће ми двори твоји грађени, —
 Грађени — а не чађени?“...
 Нит' зато Јово ништ' не зна:
 Душом се бори пред Бога ита. —
 Опет ми мајка Јову говори:
 „Мио Јоване! сине рођени
 Што ће ми љуба твоја прошена,
 Прошена — а не вођена?“... —
 Трети Јово мајци говори!
 „Срежи јој мајко дибу до земље:
 Освајте јеси — нек се поноси...
 Свјетло јеси огледало:
 Нек се огледа — мене не гледа.“

Ристо Бошковић из Колашина.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПРЕКОРЈЕЧИЦЕ И РАЗНЕ ИЗРЕКЕ.

Приближежи В. Радојевић.

— Херцег-Нови. —

(Наставак.)

Има пасџ и без кусова. — Види „Просвјету“ 1893., 172.

Има и у теби (или: у њему, у њој, у њима) лука за петка. — Има и у теби зла. Обично се говори за дјецу, кад их ко хвали, или, кад се сама хвале, да су добра.

Изгубљен, као брав у туђем крду.

Из дома. — Кад њекога запиташ одакле је, тако одговори, е није вољан да каже истину.

Изио би шанпјера.¹⁾ — Каже се за човјека, који много једе.

И мени ће умријети мати, па ћу и ја јести ориза. — Види „Просвјету“ 1893., 171.

И у кокоту срце има.

Једно је божић, једно велики петак.

Кад се чо'ек топи, и за пјену се фата.

1) Шанпјеро је врста рибе, тако звани ковач, а долази од италијанског san pietro. И у Вукову Рјечнику, код ријечи ковач, стоји, под бројем 3.: „њекака морска риба“.

Као бонијем рукама (н. п. послује њешто).

Као да се на трн п...’о. — У Вука: ... „на коприве“ ...

Као прикован (етоји — не ми-че се).

Као да није жива чо’ека глед’о (тако је див’љи).

Као зет у пунице (узео је сло-боду).

Као Јанко на Метериз²⁾ (све би од једном појео).

Какав вјетар пува, ваља му се окрећати.

Какав дан, таки му је дар. — Види у Вука: Какав дан, така част.

Какав је дан, о њему се бавимо. — Види: Какав дан. —

Како Јакову, тако свакому.

Као магарцу седло (пристоји му њешто од одјела).

Као муве на г...о (напали су га).

Као смрт на ж...о (напали су га).

Као смрт на ба...о (напали су га).

Кома је врућа (срце је горело) му је ручак.

Као у злу добар на камену. — У Даничића: Као моровран на камену.³⁾

2) По што Аустрији би предана Бока, би постављена војничка стражарница у селу Каменоме (опћ. херцег-новска), на тако званом Метеризу, у којој је за 10-ак до 20 година становало по 10-ак војника — да чувају зар продајаче од Херцеговине — и толико напшница, обичних људи из наше ошине, с којом онда бијаше и Лушница (полуоток), е и на Лушничане долазаше ред. Међу овим војницима бијаше њеки Јанко, који не би никада од обједна заштедио штогод вечери, као остали војници; а кад би остали војници вечеравали своју заштеду од обједна, Јанко би око њих петукао и живиђукао. (по причању старца Митра Стијецчића.) В. Р.

3) У злу добар — као што је познато — то је *Hauswurz, sempervivum tectorum Linn.*, а за моровран вели Даничић да ће то бити њекаква птица. А да не буде то трећи назив — поред у злу добар и чувар кућа — за *sempervivum tectorum Linn?*

Кома је црно, пека му је прње. — Вели се за сиромашну особу, кад је спопане каква невоља у опће или кад се било коме десе двије невоље у малом размаку.

Коња од колана и жену од ... никад не штеди. — Из Рисна.

Куни му кућу. — Рече се у шали кад се ко плаче да га боли зуб.

Ко о чему, ми о добру. — У напијалици.⁴⁾

Ко о чему, баба о доброј срећи.

Ко ти вјеров’о пасју вјеру вјеров’о!

Кац, мац, — не зна му се отац. — Мало данас, мало сјутра, док се њешто (особито од јела) не истроши.

Као у Вукадиновој тамници (по мр...и.⁵⁾

Као пјан плота (држи се њекога или нечега).

Као зец од ракије (остао чист). **CRNOJEVIĆ**

Као онда, те је истрошио или проиграо сав новац те је имао.

Ко од стра’а мре, прдећи му звоне. — У Даничића: *ko od straha mre, prci mu zvone.*

4) За чудо ми је да у Вуковим пословицама нема ове изреке, по што је има у Рјечнику код ријечи напијати.

5) Отрагу може да 80—100 год. Вукадин Радмиловић с Кривошија убије њекога Дендића из Конавала, за исто буде ухваћен и предан старијој власти у Котору. Но будући ондашњем судији би жао Вукадина, е бијаше добар јунак, хоћаше да га спасе тамнице, говорећи му по толико пута: „Ма ти нијеси убио Дендића, је ли?“ — на што је Вукадин сваки пут одговарао: „Јесам, господине.“ Видећи судија да се Вукадин својевољно издала за убицу, осуди га на извјесно вријеме тамнице и то најстрожије, као што је за такав пријеступ по ондањем закону заслужио. Од тада је постала ова изрека. (по причању старца Митра Стијецчића.) В. Р.

Л И С Т А К.

ЦРКВЕНЕ БИЈЕШКЕ.

— **Приложници.** — *Стеван Маркишић Срзентић* из Сотонића приложио је храму Светога *Јована Крститеља* и светога *Арханђела Михаила* у парохијалној цркви у Сотониће, једну велику ћбуку (полијеле). — *Цвијет* на сред цркве) од вриједности двије стотине фиорина. Такођер исти *Срзентић* истијем црквама приложио је два велика свијетњака пред иконостасом за душу своју и својих предака.

Бог им покој дао!

— *Опћина Буковичка* у црмничкој нахији, приложи једно звоно парохијалној цркви храму *Вознесења Господњег* у Буковик 1894. године.

— *Опћина Доњеселска* у *Љуботињу* набавила је парохијалној цркви светога *Николе* слиједеће утвари: једно потпуно свештеничко златоткано црквено одјело, два златоткана покривача за свету трапезу и проскомидију, један служебник, једно молебни пјеније и један часо-слов.

Илија Милошев Стругар приложи једно звоно храму светога *Петра* чудотворца *петињскога* у *Бобињу* (Ријечкој *Нахији*) за своју и својих предака душу 1894. године

Алекса Ђурићин Јарамас из *Опутне Рудине*, приложио је једно звоно храму светога *Саве* Архиепископа и *Просвјетитеља* српскога у *Миросу* за своју душу 1894. године.

Ивана Андрина Бокан приложи друго звоно храму *Вознесења Господњег* у *Буковик* за своју душу 1894. год.

Умировљени свештеник *Ристо Јовановић* из *Роваца* приложио је једну хоругву (црквени барјак) храму Светога апостола и *Јеванђелиста Луке* у *Ровцима*.

— **Задушнице 19-ог Фебруара 1894.** — Примили смо од свештеника *Вула Глиговића*, и радо објелодањујемо овај допис: —

„Код нас *Ерцеговаца* задржан је древни обичај, да се на задушну суботу купи велики народ код својих богомоља, да се у заједници помолити свемогућему створитељу пред светијем олтаром, за упокој душа својих преминулијех предака, браће и сродника: тако је и ове године, али свечаније но што је било прошлијех година.

„Служба је држана при храму св. великомученика *Георгија* на *Тупан*. Истој су присуствовали ђаци овдашње основне школе са г. учитељем као и многобројни народ.

По свршетку божанствене службе држан је молебни спомен за упокој ушавије; а по овоме, Служећи свештеници, носе: учитељ, ђаци и вас народ, сјилили су над гроб погинулога *Јувнога* црногорскога јунака *Шћепана Радојева*, ђе му се учинио парастос за упокој његове витешке душе.

„Над истијем гробом тога јунака, овдашњи г. уч. *Поцовић Стругар* држао је надгробно слово, које је громовито потресло душу свакога присутнога слушаоца, преставаљајући у томе моменту живу слику нашега јуначкога брата и борца.

„Колико је присутне слушаоце занимало надгробно слово, још више је занимао његов заносити говор, изречен са највећом говорничком ватром.

„Колико сам могао сватити, као присутник и очевидца, његово је слово јако упливисало на присутне, особито на ону омладину, која је нарасла од потоњег црногорско-турског рата, каја није пуцала на непријатеља; па и опет се је на свршетку свуд могао чути омладински говор, ђе један другоме вели: „Ко би жалио погинути траг му се по трагу ископао, ка' шаренијем коњима.“ — Свршетак је испраћен бурнијем усклицима да живи наш витешки *Господар*, као и пуцањем омладинскијех револвера. —

„При том држимо да неће бити сувишно ака нам се буде жеља испунила и речено слово у листу увретило, које овде дословно наводим:

„*Браћо Црногорци!*

„Казаше ми људи, да овде, баш овде, под ови студни камен почивају кости неумрлога црногорскога див-јунака **Шћепана Радојева**....

„Кости — онога чије име не умире на жицама српскијех гусала нити ће до год је у нашијем горама људи јунака, у којима прегуцају јуначка срца за свој дом и отаџбину.

„Кости овђе леже: јунака, витеза и борца, који је проз толико година оштријем ријезом свога јатагана поносито српско име биљежио по турскијем вратовима, као и у штампи Јуначкога Споменика.

„Кости онога који је својом храбром и неустрашивом мишицом отпор дава, рушио и обрнуо црпске бусије на међама драге му Отаџбине.

„Кости витеза, јунака, бранача вјере, слободне сина дома и отаџбине.

„Кости онога, који је клету „Дугу“ крвљу напио, који је у њој и мрке вукове турскијем месом питао и хранио.

„Кости онога, који је хиљадама жртава пружио на олтару Црне Горе и њене слободе.

„Кости онога, који је потомству витешкијем примјерима показао како треба љубити и бранити дом и отаџбину.

„Кости онога, који је знао цијенити огњиште слободе, који је знао оправдати, као и одужити онај свети дуг, који дужи свакога србина, јуначке српске крви и племена.

„Праћ и кости онога змаја, који је својим челичнијем грудима разбијао силне чете неукротиве Азије, која је хиљадама пута кретала са својим неогледнијем валовима, да угули ову искру на огњишту јуначке слободе; да раскопа легло и гњижздо Црногорскијех змајева; да сруши овај крвави камен јуначке слободе: па која би можда и успјела огромном силом Азијскога оружја, да није било све-

могуће помоћи и закриља, и да нијесу снажне мишице овакијех боломиле и сузбијале.

„Кости су овдје онога витеза који је вазда говорио пред својом начком четом кад је предњачио: —

„Жив дат нећу душманима
Своје ноге да унесу,
Док ме мачи њине силе
На праг дома не разнесу.

„То сам дужан приијети
На олтару свога дома
И бранити дивни простор
Од Ловћена па до Кома.“ —

„А да су драга моја браћо његове јуначке кости нашега спомена достојно свједочи нам за истину и наш ратни и јуначки „Споменик“ који каже:

„Проплакала Дуга и Голија,
„Кад погibe Шћепан и Илија.“

„Ови, и стотину другијех витешкијех доказа, живи су свједоци Шћепанова јунаштва, који је бранио дома, отаџбине, и за част поноситога Српскога имена, драговољно жртвовао и сами свој живот.

„А камен овај, драга браћо слободни, под којијем му труну јуначке кости: није од мермера; али је ипак скупљи но да је и од драгога камена — Јер је камен овај од онога истог вјетнога камена, иза којег је на витешки **Шћепан** убојитијем цефердром нишанио, гађа, тука и убија турски крвопије. Камен, од камена за који западао, кад је непријатељске бусије чекао, кад су му на драго отачаст нападале. Па није ли славно и дично када се рече:

„Јунак прави
Под камен крвави!...“

„А наш витешки **Шћепан**, који је вазда био на одбрану свога државног мађага огњишта, тако и по смрти његове витешке кости починуше овдје на старој граници Црне Горе и турске да и по смрти покажу вјечно-вјерно оданост Црногорском пријестолу; да буду вјечнијем стражаром оне земље на којој је крв своју пролио.

„Слава **Шћепану**!... Слава хрбачијем црногорскијем витезовима, којима славно умријеше на одбрану црно-

кога огњиша, и који су својом муче-
ничком крвљу освештали ово богода-
но стијење јуначке слободе!..

„А пред душом нека је Владике
АНИЛА I. Петровића, који је удрио
ови темељ црногорске слободе и не-
зависности; који је челичнијем ријезом
вога мача громовито потресао отоман-
ски пријесто, и који подиже „Олтар
равни на камен крвави.“ — Пред ду-
шом нека је свијех предпрошлијех
давнијех владалаца дома **Петровића**,
који и заслужише Црној Гори својом
удром управом оно дично име којијем
је српски пјесник довикује:

„Црна Гора
Поносито стијење,
Српске круне
Ти драго камење! —“

„Браћо црногорци! У овом часу
аше заједничке дружбе, кликнимо
ласно за живот и здравље витешкога
ам Господара Књаза **НИКОЛЕ** и све-
а владалачкога дома. —“

„Госп. учитељ *Почовић Савржест*
оложио је такођер на **Шћепанову**
робу ови вијенац:

„Приступите и виђите
Овај камен, ова рака:
Она крије прах и кости
Горског змаја и јунака,

„Што погибе на разбоју
За слободу, кад се рече:
Тек да земљи Ерцеговој
Ропски ланац пресијече!“ —

Брат Црногорац.

ШКОЛСКЕ БИЉЕШКЕ.

— Приморске школе: — Са
особитим весељем и захвалношћу
примисмо из Бара под 18 марта
1894. год. овај извјештај о
школама у нашој приморској
Нахији. — Добар је ово почетак,
а Боже дај, да се и другијех
снађе, који би нам слали слични-
јех извјештаја о школама по дру-
гијем нашијем нахијама! Само
они замолили дописиваче, да би

они при састављању подобнијех
извјештаја свраћали позорност
и на број ученика свијех трију
вјероисповједања; а поменице, ко-
лико православне, колико ли ка-
толичке и колико мухамеданске
дјечице (мушке напо-се, а евенту-
ално женске на по-се) посјеђују
једну или другу школу, с обзиром
на општи број становника, који
шаљу своју дјецу у школе. —

Извјештај пак гласи: „Примор-
ске школе у Црној Гори, јесу оне
постојеће у приморској нахији; а те
су: барска — мушка и женска, — зу-
бачка, мркојевићка и улцињска. Дије-
ле се на четвороразредне и троразредне;
четвороразредне су: мушка барска и
улцињска, а троразредне: зубачка,
мркојевићка и женска у Бару.

„Барску мушку школу посјеђа-
вају три лица: православни, римокато-
лици и мухамеданци; сразмјеран број
ученика сваког трију вјероисповиједи —
сразмјеран је број одраслог станов-
ништва.

„Барску женску школу похађају,
ученице: православне и римокатолич-
ке вјероисповједи.

„У мушкој школи раде двије у-
читељске снаге а у женској једна.

„Зданије мушке школе на незгод-
ном је мјесту са сваког гледишта, а
особито са здравственог. Само зданије
није ни уколико подесно за школску
зграду; него само што се каже од љу-
те невоље. —

„Женска школа одијељена је од
мушке; па и она се налази на незгод-
ном мјесту — притијесњена, с једне
стране улицом, којом сваког часа про-
лазе „караване;“ а с друге стране
фамилијарним кућама. Само зданије,¹⁾
што се тиче грађе и материјала у
добром је стању; али не одговара ни
уколико по захтјевима хигијене за
школску зграду, но више је удешено
за фамилијарни живот.

1) Зданије женске школе својина је једне
особе, па узето под годишњу ћирију. М. В.

„У мушкој школи учитељских станова нема, но се истијема огријев и стањарина плаћа у готовом новцу; а у женској школи постоји и стан за наставницу.

„Улцињску школу посјеђавају; ученици: православни и римокатолици. Мухамеданцима стоји на слободној вољи, као и по другим мјестима у нашој држави, (ће њих има;) али и ако је греота рећи — на жалост не посјеђавају мухамеданци улцињску школу.

„Зданије школско је на врло згодном мјесту са сваког гледишта а особито са здравственог; само зданије сасвим је подесно за школу и уређено по прописима хигијене.

„У истом зданију постоје и учитељски станови.

„На улцињској школи раде двије учитељске снаге.

„На мркојевићкој школи ради једна учитељска снага.

„Школу посјеђавају сами мухамеданци и једно племе је мухамеданско, а друго српско.

„Зданије школско налази се на средини племена, на врло згодном мјесту. Само зданије, врло је пространо и сасвим подесно за обучавање; у истом постоји и учитељев стан.

„На зубачкој школи ради једна учитељска снага.

„Школу похађају сами римокатолици.

„За зданије школе била је једна приватна кућа; но сад је довршено ново школско зданије са учитељевим станом.

„Осим основних школа, кроз цијелу нахију постоје „*Мејитетима*“ за мухамеданце и вјероучионице за римокатолике.

„Мухамеданце обучавају у пиховој вјери по мејитетима Оце и Кадије, а римокатолике свјештеници римокатолички.

„Православни уче вјеронаук у школском зданију од својих наставника, при осуетву: римокатолика и мухамеданаца; који у исте часове уче вјеронаук у вјероучионицама од својих вјероучитеља.

„Ја сам мишљења да би требовало да православне ученике у вјеронауци обучавају свјештеници — не ради олакшице учитељима, већ што би то већи утисак учинило на православно становништво па и на све вјерске елементе у овим мјестима.

„Вјероучитеље одређује глав. надз. осн. шк. са декретом.

Како по основним школама, тако по „*мејитетима*“ и вјероучионицама обука је свакоме слободна.

„Отварање нових школа, вјероучионица, „*мејитетима*“ бива са одобрењем глав. шк. надзорништва.“ —

Мираш Вукић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Примили смо у замјену:

— „**Хришћански Весник.** — Часопис за хришћанско-моралну поуку. Свеска 1. 1894. године. Година XVI. Власник и одговорни уредник **Дурић Илић** протојереј и председник **СРНОЈЕМИЋ** у пензији. Београд. Штампарија *Петра К. Танасковића* 1894.“ — Овај пут изишао је у дво-мјесечној свесци у 4-ни страна 52. Цијена му је за Аустро-Угарску и остале српске покрајине за сву год. 3 фор.; а ђацима 2 фор. — Гесло му је: „**Ко иде за мном, неће ходити по тати, него ће имати видело живота** (Јован 8, 12.); а садржај му је обилан и разнолик. Прва му је ријеч управљена: „*Пријатељима и свим добрим Хришћанима. У њој се између осталог вели:* „**Ма како се цењила досадашња искрена служба наша, ми налазимо да су наступила времена да се програм нашега часописа измени и прошири.** „**Хришћански Весник**“ је поред службе Богу и цркви досада главну своју бригу посвећивао интересима нашега свештенства: данас оно има своје удружење и свој

„друштвени орган. Престала је
 „дакле и потреба да се приватном
 „свекрдношћу појединих свеште-
 „вика бране и чувају интереси
 „свега свештенства. С друге
 „стране сви смо постали свесни
 „жалоснога, српске цркве и срп-
 „ског народа тако недостојнога
 „факта: да вера у народу нашем
 „опада, да се поме, синови ове
 „земље све слабије и слабије
 „загревају за добра, племенита и
 „витеншка дела, да је услед тога
 „и братске љубави и хришћан-
 „ске милости све мање и мање, а
 „у поредо с тим, као неизбјежна
 „последница гомилају се свака
 „зла, и приватна и општенород-
 „на. — Ми налазимо да слуге
 „олтара Божијег не треба и да
 „же да седе скрштеници на
 „прагу црквеном излаза, да са
 „свим равнодушно: хоће ли им
 „ко од народа доћи. Нама се чини
 „да је дошло оно крајње време
 „кад нам је дужност да изађемо
 „у поља на путове и на раскрс-
 „нице, да свакоме и свима глас-
 „но објављујемо: да су настали
 „последњи дани за покајање, и
 „да позовемо *прво себе саме*,
 „па онда и царинике и митаре
 „и власне и безвласне, и богате
 „и сиромаше, и здраве и недужне,
 „кљасте и хроне и сите и гладне
 „једном ријечју: цело Христово
 „стадо: да дође за трезу за
 „којом их Господ Спаситељ одав-
 „но очекује!“ — Ово су заиста,
 без опорекa, саме златне ријечи, пош-
 тена цијель, велика и света задаћа и
 преблагословљена намјера. Дан данас
 или икад „Принде коначна љета:“
 да се сви заузмемо душом, тијелом,
 знањем и умљењем нашијем, и сваком

нашом снагом и кријешошћу: јада би
 успоставили код васцијелогa народа
 српскога, а особито у Србији, дотлен
 ослабљели осјећај вјере, а поред овако
 ускелебане вјере, и опадање сваке
 хришћанске моралности. — Гдје вје-
 ра опада — онамо народ неизбјеживо
 пропада: дакле, или нам је вјеру
 успоставити и утврдити, и то онакову
 живу вјеру, као што су је наши при-
 јетци држали и вјеровали; или нам је
 грдно и немилостиво пропасти. Сва снага
 велике Русије, оснива се поглавито на
 њезиној православној вјери; и кад би
 та њезина вјера ослабила, не би Ру-
 сија Русијом била, него би се, Бог
 зна у што извргнула. Ову истину у
 Русији увиђају сви умови: свештенич-
 ког и простог сталаша, учени и неу-
 чени, цар и војник, богаташи и убоги.
 — Така вјера, неопходима је и
 нами, јер свој опстанак сачувати же-
 лимо, јер, како, као што га је и Црна
 Гора кроз црне и невољне вијекове
 одржала, вазда својој вјери тврдо при-
 врла, и готова да гине за њу и за
 своју златну слободу. — Него, опази-
 телно, да се је изложено зло у наве-
 денијем ријечима врлог уредника
 „Хришћанског Вјесника“ врло дубоко
 међу нама увријежило, па за то, да на-
 ши душевни љекари — Свештеници —
 настоје особито затим, како би најсход-
 није и најцијелителније лијекове против
 тому злу пронашли. — По нашем мњењу
 не стоји само до тога, да „*позовемо прво
 сами себе*“; колико до тога, да ми
 пријед свега *исправимо сами себе*, како
 нам нико не би могао предбацити:
 „Врачу исљиси самъ;“ па да се онда
 са жаром и хришћанском ревностју
 прихватимо свога апостолства испуње-
 ни правом вјером и задахнути духом
 божанства и праве божанствене љубови;
 пуни ухвања у божију помоћ, и неу-
 страшиви пред змијама и скорпијама,
 и пред, ма буди каквима силам вра-
 жијима. Вијек је наш, у којему живимо:
 вијек самовоље, разузданости, трудежа,
 поганства, невољалства, пркоса, мр-
 жње себичности и кукавулка... Данас не
 хасни употребљење никаквијех пријет-
 ња ни пријекора, викања и анатем-

сања.... Слово љубави, слово чисто изложене науке, слово заклињања и преклињања, да се тргнемо и у своју самосталност дођемо: овакова су срества приличнија духу данашњег времена; јер напанемо ли наопака опачилом: он ће усовнијим и ето пута опачнији постати. — Дакле понајбољи лијек данашњег нашијем ранама и осту-нима од прве стазе: јест љубав хришћанска. Том љубављу — особито ми Свештеници — заједимо своја срца; том љубављу нека нам одише свако наше дјело; том љубављу нека се запламћује свака наша наука и поука у име Христа. Сваки наш савјет, нека се из те љубави, као феникс порађа, и сваки наш укор и прјекор, што га другима дајемо, нека нам буде осољен оном слатком сољу те љубави, која чини, да и горки залогаци буду слатки и пријатни. — Ово неколико рефлексиија, нека нам нико за зло не прими. Њих нам је из душе извукло, да се вишензложени грозни опис, којег нам посве живо и истинито црта, уредник „Хришћанскога Вјесника“ у Сарајеву, којег данас јасно, чисто и бистро опажа сваки, који није слијеп, код очију, ни глух код ушију. — Добро је дакле, и од превелике је користи, што са напоменутим програмом ступа на јавност „Хришћански Вјесник“, који сад не смије устукнути с онога попришта на које је ступио са својим друговима, да се боре као прави Христови војници *sine ira et studio*; само за славу божију и корист свога народа, без игдје икакве себичне чегрети, по са најобјективниом истином, држећи се строго оног божанственог правила: „Што је — је; што није — није,“ и то све у најскладнијем облику. — Препоручујемо дакле најтоплије овај „Вјесник“ особито љубави српскога свештенства и свега српскога народа. Треба нам спасоносна мелема и за срца и за умове.... Не одбацујемо га, кад нам се тако прекрасно нуђа; но га набављајмо и лијечимо с њим наше душевне заразе и умне заблуде, којих до озоја имамо; а над какав нас бездан воде, то ми не видимо, нит

хајемо, да му се од чељусти отмемо. — Браћо!.. Пристигла је „Кончина лѣта“, па се сви за један штап ухватимо, и отмимо се несрећама, којима најнесвјесније данас на сусрет хитамо; премда нам оне грозје ужаснијем уметом бићу и народном нашем опстанку. Молимо се, браћо;... свесрдно се молимо: „Отче наш, иже еси на небесѣхъ; избави насъ отъ лукаго!“... па ће Отац небесни доиста: призрити на нас, и посјети ће свој виноград, и бити ће му Спасом и Избавитељем; само ако се ми искрено покајемо и потражимо себи помоћи од Господа и у Господу. —

— Примили смо такођер од Главног одбора за подизање споменика Сими Милутиновићу Сарајлији у Сарајеву:

„ИСКАЗ добровољних прилога, за подизање споменика српском пјеснику и борцу Сими Милутиновићу, Сарајлији, који су овоме главном одбору од 1. јануара 1892. до 24. септембра 1893. године.“ Овај је „ИСКАЗ“ штампан у Сарајеву првом српском штампарији Ристе Милутиновића у Сарајеву. Запрема 47 стр. на 4. ни. — Најважније је то, што из њега дознајемо, да је досад скупљено за речени споменик 10.263 фор. и 51 новч. а. в., и да је сав тај новац издан под интерес разнијем банкама у Босни и Херцеговини. — Да Бог драги поможе!.. Али и пак мислимо, да је ова свота премалена, за достојан споменик онако генијалном мужу, какав је био пјесник Сарајлија. Требало би барем још толико новаца, или најмање 16—18 хиљада форината, па да се приличан споменик дигне у славу неумрлога Милутиновића. —

РАЗНЕ БИЉЕШКЕ.

— Цркве и основне школе у Србији. — По њекијем биљешкама „Хришћанског Вјесника“, има у Србији 49 манастира и 576 цркава и капела. Најстарија је у краљевини црква св. Николе у Нишу, коју је Стефан Немања при концу XII. ви-

јека сазидао. Највеличанственија је пак црква у Србији — црква манастира Студенице, коју је сазидао краљ **Стефан Првовјенчани**. — Основнијех школа има 950 са 80.000 ђака. Наставом се је бавило у задње доба 1757 учитеља и учитељица.

— **Инглези и православље**. — Читамо у часопису „Българска Сбирка“ III-ој овогод. свесци: „У Инглешкој постоји једно големо друштво под именом „Инглешки црквени савез.“ У том друштву има 20 бискупа, 4108 свештеника и 29.689 чланова свјетовњака. То друштво ради околу сједињења англичанско-протестанске цркве са православном. Недавно је држало друштво у Глостеру један збор, на којем се је расправљало како би се та цијељ достигла, коју друштво заговара.“ — Врло лако, само нека англичани прихвате вјеру православну; јер православна Русија ништа не може и неће протестанство прихвати, пошто оно стоји у постојанству својој линији са православном вјероисповједањем.

— **Дар. Петрог. Благотв. Славенског Друштва**. — Као што дознајемо из „Пл. Црк.“ овогодишњег 10. броја, стигло је; 1. За јавну библиотеку, у спомен Ободске Прославе: „**Остромирово Евангелије**“ 1056—1057 г. Фотолиитографическо изданіе Потомстеног Почасног Грађанина Иль. Кириловића Савинкова. С. Петерб. 1889 г. велики in 4°, 294 листова,“ у величини оригинала, који се налази у литерат. Публичен. Библиотеци у Петрограду; са сликама Еванђелиста у бојама и са златом и са свима осталима украсима.

2. За библиотеку Цетињске Читаонице у Зетском Дому: **Д. А. Ровинскій** — „Подробный Словарь русских гравированных портретовъ.“ Једно издање без слика у 2 тома. in 4°, 1887 стр. с додатцима, 878 стр. С. Петерб. 1889 г.; и другог издања са сликама унутра текста III и IV т.

1) Руси чувају ово еванђеље, као најдрагоцјеније сакровиште; као иете очи у глави.

Уред. „Прос.“

од стр. 1422—2207, и у додатцима, 887 стр. С. Петерб. 1888 и 89 г. Сувише још: од истога аутора — „Николај Ивановичъ Уткинъ.“ Спб. 1884. in 8°, 196; и издање Петроград. Слав. Друшт. — „Славенскій Календаръ“ за 1891 г. приликом хиљадогодишњице блажене кончине Патријарха Цариградског Фатија са мношеством историјских и етатистичних података из цијелог Славенства и са снимцима првог листа Краковског Осмогласника (1491 г.) Петроградъ. 1891. in 4°, 168. —

ОТПИСИ И ПОРУКЕ.

— **Госп. Уч. Мих. К. П. Стр. у Бан.** — Ми смо са сним драгољубно објелоданили у IV-свески наше „Просвјете“ ваш повјеснички мемоар „**Пламе Бањани**“, у којем је све оно описано, што нам опет сада у вашој преодуљеној пјесми: „**Крвави Вожит**“, ишајете. Не смо већ овај мемоар штампали: пјесму нам ја можемо примити; него вас савјетујемо, да је прочистите, па да је којим другим српским новинама понашете. — Трудите се и да се чујте се; а други ће вам Бог доиста трудове благословити! —

— **Госп. А. у А.** — Ваша пјесма у којој се технике није баш дотјерана и изложена, а у свакако, да вас не одбијемо за први пут, ми смо је могли поенито боље удесити и објелоданити да не засијеца онако у неке врло осјетљиве ствари и да није онолико у њој себичности. Љубав према Српству свакоме је Србину урођена; али ми треба да тежимо данас за измирењем свега Словенства. Ово је данашња наша најпреча потреба; па сва наша озбиљнија пера, било пјесмом или простијем слогом, треба да мисао општега словенскога измирења заступају, и да утиру стазу к нашем опћем народном препорођају. — Претјераност и занешеност, не могу нас, и неће нас никад ни до вијека до наше народне среће довести. — Пустимо занешенаке и ситничаре нека се коирцају како их је год воља: они само могу народну ствар онемогућити и упронастити, кад би то Бог хотио; али је Бог велик пријатељ народа: па ће он, — пријед или доцније, — извести и ту сѣргу људи на виђелно истине, која мора, пошто по то, побједносно остати. — Бог нам дао то дочекати; а дочекаћемо, ако имали будемо прегнућа и самопрегорења, без којијех својства, не смије се нико истаћи ни назвати патриотом и пријатељем свога дома и народа. — Живили и били од праве користи књижи и своме народу!

— **Славном Уредништву „Босанске Виле“ у Сарајево**. — Ми смо одма учинили корак код наше администрације на Цетињу, чим смо добили од вас прву дописницу, да вам она пошаље IX. свеску лањске „Просвјете“, па се надамо, да је већ споменута адми-

нистрација то и учинила. Али случајно, кад вам жеља ни досел не би била испуњена, онда молимо, славно Уредништво „Виле“, нека се оно изводи непосредно обратити на нашу администрацију, а не на нас у Котор; пошто ми немамо, а неможемо ни имати, буд' каква посла у отпреми „Просвјете“. — Живили!

— Госп. Н. П. Кор. у Кор. — Прву вам pjesму не можемо примити из политичких обзира; а другу ћемо објелоданити: ал' је угладити морамо... Маните се pjesама: а шаљите ни лијепе и занимиве прозе, особито из догађаја и живота нашега народа у Црној Гори. — Мили вас Бог помогао! —

— Госп. Лу. Јов. у Бољ. — Примили смо и „Трећу поџ.“. Хвала вам, и кад на ред дође употребити. Боже ви подржи лијепо здравље! —

— Госп. Милану П. Јован. у Вуковар. — Баш у часу кад смо довршавали „Отписе и Порукe“ за ову априлску свеску наше „Просвјете“ стигао нам је ваш приказ књиге „Карловачко владичанство“ гдје се одма у почетку вели: Пише Милан П. „Јовановић, витез ордена црногорског „Књаза Данила I, члан академије „de Législation de Toulouse члан „Société de législation Comparée de Paris, у Вуковару Сријезу на Дунаву, па се опет овај типол позвао да ни какају награда, па дјеломце и у писму, и опет на завитку писма. А пошто нам је ово писмо поштом дошло, те смо зато морали подвостручену марку овдешњој пошти платити: мислимо, да се ово није могло другачије догодити, него једино усљед аукторове расејаности, околи писања својих титула на толико мјеста, што данас није у обичају код никакве озбиљне особе, коју ките и најотличнији наслови и први редови. — Ми смо овога пута откупили нефранкирано ваше писмо: али у будуће одбијаћемо свако таково писмо, ма нам оно буд' откуда и буд' од кога долазило; јер нам није мило да нас таксирала пошта без ичесове потребе: те ће таково писмо морати у Задру одлежати прописаних шест мјесеци; а потом ће бити отворено од надлежне власти, прочитано и — сачувано. — У осталом овај ћемо ваш „Приказ“ донијети у мајској свесци „Просвјете“, без икаквих вањих наслова, пошто нијесмо ради излагати — ни вас насмјешки, ни себе ичесовом пријекору — код читалачке публике. — На брацку смо вам припоменули у IV-свес. „Просвјете“, „да су најотличнији украси човјеку поштен карактер и врла и отлична дјела, која сама по себи, без ичијега — ни свог, ни туђег — усливисања, ааслужене награде добивају.“ — За ову „изјаву“ ви нам у ааднем свом писму велите, да је у „цијелости одобравате“. Па нам и опет у истом свом писму препоручјете, да вам и овај приказ „под

мојићем цијелијем именом и мјестом“ у идућој свесци наше „Просвјете“ објелоданимо!... Дакле пита значи онда оно ваше „у цијелости одобравате“?... Како-мудраго, ми и опет мислимо, да ћете нас разумјети, те да нам нећете замјерити нас оваковој пријатељској изјави. — Потписујте се просто вањим именом и презименом; а цуетите нека вас свијет позна, по вањим дјелима, а не по титулима и орденима! — Што се најзад тиче ваше жеље, да вам пошаљемо 6 свезака „Просвјете“, у којој буде штампан споменути ваш „приказ“, — то није наш посао, него вас молимо, да се за такву ствар обратите Администрацији Просвјете на Цетиње, која ће вам доцрта те свеске одпремити, ако јој пошаљете 2 фор. и 40 новч., пошто свака свеска ван претплате, запада по 40 новч. а. в. — У осталом хвала вам на честитци, која се дотиче женидбе уредничкова сина! Будите нам здрави и добро расположени према нама, који вам искрено желимо пуну врећу частји; ал' још и пунију списатељске озбиљности! —

— Госп. Мар. Вук. у?... — Таман што бијасмо довршили нашу поруку пред вањеном Господину, примисмо и од вас писмо такођер нефранкирано; те ради тога, што се ви уштедили 5 новч., ми смо их молило пошти платити 10, а за чије здравље?... Кривина је да се на нашем писму чита ријеч „Званично“; ал' овдјашња пошта, да нам даје законито докаже, да ви немате никакву вријав влади у Аустрију, „Званична“ писма: нас је свијело таксирала, и за вас и за нас. — Хвала вам међутијем на приповјетци, коју ћемо ми употребити кад јој редња дође; али нам више не шаљите ни аванчињих ни незваничнињих писама бев дотичне марке: пошто ћемо свако таково писмо у напријед пошти па расположење стављати. — У осталом Бог вас веселио и од сваке ненадје ослободио! — За непримљене „Просвјете“ од 1. септембра, па до данас, молимо вас обратити се непосредно Администрацији „Просвјете“ на Цетиње: она за то одговара, а не ми. Ваљда нијесте јој смирили нову претплату?... —

— Госп. Мар. С. Попов. у Фоч. — Мило нам је, што нам и ваше мило писмо стигло на вријеме, да вам још у овој свесци њеколике ријечи управити можемо. — Како ови ваши прилози за „Просвјету“, тако су нам и први стигли са свим у реду, те смо већ у V свесци објелоданили вашу лијепу pjesмицу. Ове пак двије, које сте нам сад послали, тешко да ћемо моћи употребити, ради узрока, које нам не треба на оном мјесту напомињати; а остало ће све ивићи на виђење, само ваља да на ред дође: пошто имамо много прилога, који су нам пријед на руке дошли. — Вашу ћемо жељу такођер испуњити, и већ смо је доставили нашој Администрацији на Цетиње. — Радите; Бог вам трудове благослови! —

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
SRPNE
CRNOJEVIC

DURDE
CRNOJEVIC